

T.C.
BAŞBAKANLIK
SOSYAL YARDIMLAŞMA ve DAYANIŞMA
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Sosyal Yardım Alanında SYDV ve STK İşbirliği, Sorunlar, Çözüm Önerileri

Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi

Hazırlayan
Ozan İLTER

Tez Danışmanı
Dr. Selim COŞKUN

Ankara
Haziran 2009

Baskı Tarihi: 31 Ağustos 2010

İçindekiler

Kısaltmalar	4
Tablolar.....	6
Özet	7
Giriş.....	9

Birinci Bölüm

Sivil Toplum, Stk ve Sosyal Yardım Alanında

Sivil Toplum-Devlet İşbirliği.....	13
------------------------------------	----

1.1. SİVİL TOPLUM TANIMI.....	13
-------------------------------	----

1.2.STK Tanımı	16
----------------------	----

1.3.Dünyada Sosyal Yardım Alanında

Sivil Toplum-Devlet İşbirliği.....	24
------------------------------------	----

13.1. Kâr Amacı Gütmeyen Sektör Rejimleri	29
---	----

1.3.2. Batı Avrupa Vakıfları	31
------------------------------------	----

1.3.2.1. İngiltere Örneği	34
---------------------------------	----

1.3.3. Doğu Avrupa Örneği	37
---------------------------------	----

1.3.4. ABD Örneği.....	39
------------------------	----

İkinci Bölüm

Türkiye’de Sivil Toplum	43
-------------------------------	----

2.1.OSMANLI DÖNEMİ VE OSMANLI’DA VAKIFLAR.....	43
--	----

2.2. Cumhuriyet Dönemi.....	51
-----------------------------	----

2.2.1. 1990 Öncesi.....	52
-------------------------	----

2.2.2. 1990 Sonrası.....	53
--------------------------	----

2.3. STK’lar ve Yoksullukla Mücadele	57
--	----

2.3.1. Eğitim STK’ları	60
------------------------------	----

Üçüncü Bölüm

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma

Vakıflarına Yönelik Anket Uygulaması.....63

1. UYGULAMANIN AMACI, HEDEFLERİ VE YÖNTEMİ.....63

2. ANKETİN HAZIRLANMASI VE UYGULANMASI.....64

3. ANKET SORULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....64

3.1. İşbirliğinin Sonuçları Üzerine Düşünceler.....64

3.2. Strateji ve Planlamaya İlişkin Görüşler.....66

3.3. STK'larla İlgili Düşünce ve Beklentiler.....67

3.4. AB Süreci.....71

3.5. İşbirliği Alanları.....72

3.6. Sorunlar.....73

Sonuç.....76

Kaynakça.....79

Kısaltmalar

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

UNDP: BM Kalkınma Programı

ODI: Denizaşırı Kalkınma Enstitüsü

IFRC: Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Hareketi

EAPN: Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı

FEASTSA: Evsizlerle Çalışan Ulusal Dernekler Avrupa Federasyonu

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla

NCVO: İngiltere Merkezli Gönüllüler Ulusal Konseyi

AP: Avrupa Parlamentosu

WINGS: Uluslararası Bağış Desteği İnisiyatifi

LÖSEV: Lösemili Çocuklar Vakfı

ÇYDD: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği

Tablolar

Tablo 1: Kâr amacı gütmeyen sektör rejimleri.....	30
Tablo 2: Avrupa'daki başlıca vakıf tipleri	32
Tablo 3: Boyutlarına göre vakıflar	33
Tablo 4: Vakfın STK'larla yaptığı işbirliğinin faydasıyla ilgili kanaatler	64
Tablo 5: Vakfın STK'larla yaptığı işbirliğinin ulaşılan vatandaş sayısını değiştirip değiştirmediğiyle ilgili düşünceler	65
Tablo 6: STK'larla sosyal yardım alanında işbirliğinin geliştirilmesi durumunda ulaşılabilecek yoksul vatandaş sayısının değişip değişmeyeceğiyle alakalı kanaatler tablosu	65
Tablo 7: İşbirliğinin planlı yürütülmesiyle ilgili fikirler.....	66
Tablo 8: İşbirliğinde belirli bir strateji olup olmadığına ilişkin görüşler.....	66
Tablo 9: Başka bir STK'yla işbirliği yapılırsa faaliyetlerin daha etkin ve verimli olup olmayacağıyla ilgili kanaatler.....	67
Tablo 10: Sosyal yardım alanında en çok işbirliği yapılmak istenen STK'lar	68
Tablo 11: İşbirliğinin geliştirilmesi için STK'ların yapısal değişikliğe gidip gitmemesi gerektiğiyle ilgili düşünceler.....	69
Tablo 12: STK'larla veri paylaşımı.....	69
Tablo 13: İşbirliği önerisinin ilk kimden geldiğini belirten tablo.....	70
Tablo 14: Farklı kurumlardan mükerrer yardım alınıp alınmadığıyla ilgili tablo	70
Tablo 15: Sorun yaşanıp yaşanmadığıyla ilgili tablo	70
Tablo 16: AB katılım sürecinin işbirliğini artırıp artırmadığıyla ilgili düşünceler	71
Tablo 17: İşbirliği alanları	72
Tablo 18: İşbirliği yapılan kurumlar.....	72
Tablo 19: Sosyal yardım uygulamalarının en önemli eksikliği	73
Tablo 20: SYDGM'nin yardım faaliyetlerindeki eksiklikleri	74

ÖZET

Hem Selçuklu hem de Osmanlı'da asırlarca vakıfların eğitim, sağlık, din ile yol, köprü, kanal, saray, hamam, han, bent inşasında merkezi idareyle sorumluluk paylaştığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal yardım devletin asli işlerinden değildir. Devletin bizzat içinde olmadığı, fakat düzenlemesiyle dolaylı olarak iştirak ettiği sosyal yardım hizmetleri, Osmanlı döneminde Fütüvvet, Ahilik, meslek örgütleri (loncalar), aile içi yardımlaşma ve dinsel temele dayalı öteki hayır kurumları tarafından yürütülmüştür. Günümüzde de miras kalan bu geleneğin benzer ve farklı biçimleri devam etmektedir. AB, globalleşen dünya, neoliberal politikalar, hükümetler ve diğer birçok faktörle yoğrulan sosyal yardım sektörü, yer ve zamana bağlı olarak şekil değiştirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, dünyada ve Türkiye'de sosyal yardım alanında STK'lar ve devlet arasındaki işbirliği örneklerinden yola çıkarak ülkemizde hâlihazırdaki durumu ortaya koymaktır. Sosyal yardım sahasında SYDV'ler ve STK'lar arasındaki işbirliğinde yaşanan sıkıntılar incelenerek bu problemlere çözüm önerileri getirmek hedeflenmiştir.

Türkiye'nin özellikleri gereği sivil toplumun gelişme döneminde olduğu da göz önünde bulundurulduğunda sivil toplum ve STK'nın tanımı daha ziyade devletin AB sürecindeki uygulamalarından etkilenecektir. Sivil toplum belli bir seviyeye gelene kadar sosyal yardım alanında işbirliği beklenen seviyede gerçekleşmeyebilecektir. Bu süreçte devlete önemli görevler düşmektedir.

GİRİŞ

Genel anlamda sivil toplum devletin vesayet ve denetiminden uzak, öz yapılanmasını sağlayabilen gönüllü çalışma alanlarıdır. Son 20 yılda sivil toplum ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmelere bağlı olarak boyut, faaliyet ve şekil değiştirmiştir.

Sivil toplum günümüzde savunuculuk, lobicilik, insan hakları, çevre, eğitim, sağlık gibi çok çeşitli alanlarda faaliyette bulunmaktadır. Kimi ülkelerde politik baskı aracı olabilmekte, yasama faaliyetlerini etkileyebilmektedir.

Sivil toplumun faaliyet gösterdiği sahalardan birisi de yoksulluktur. Globalleşmenin de etkisiyle sosyal devlet uygulamalarının etkisinin azaldığı günümüzde STK'lar bazen devletin ulaşamadığı alanlara müdahale edebilmekte, devletle karşılıklı etkileşim içinde uluslararası arenada önemli birer aktör olmaktadır. Bazı sahalarda devletin rolünü almaktadırlar. BM ve diğer bazı uluslararası kuruluşlar da bu konuda STK'ları destekleyici bir yol takip etmektedir. STK'lar sosyal dayanışma ağlarını da güçlendirmektedir. Örgütlü sivil toplumun yoksullukla mücadele yöntemleri 1990'lardan itibaren ciddi değişimler göstermiştir.

Ülkemizde de sosyal yardım konusunda devletle STK'ların etkileşimini destekleme ve artırma adına çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun 7. maddesinin 2. fıkrasını değiştiren 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun 19. maddesiyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Mütevelli Heyetlerinde STK temsilcilerinin yer alması sağlanmıştır. 5263 sayılı Kanunla yine aynı amaca uygun olarak Gönüllü Kuruluşlarla İşbirliği ve Dış İlişkiler Dairesi tesis edilmiştir.

SYDGM seviyesinde bazı işbirlikleri ortaya konmakla birlikte daha çok SYD Vakıflarının STK'larla birçok başarılı çalışma ortaya koyduğu, yoksul vatandaşlarımıza bu yolla faydalı olabildiği görülmektedir. Bu işbirliği AB

sürecinin de tesiriyle giderek artmakta, bir bölgede uygulanan SYDV-STK çalışması diğer il ve ilçelere de örnek olabilmektedir. Söz konusu süreçte AB proje uygulamalarına zihinsel ve fiili olarak uyum sağlayan bir kesim ortaya çıkmıştır ve bu kesim gelişmektedir.

AB süreci etkili olmasına rağmen Türkiye’de sivil toplum ve onun örgütleri sadece AB etkisiyle dönüşmemektedir. Bununla beraber, AB bu dönüşüm ve diğer aktif ve etkili aktörler arasındaki en büyük etkenlerden biridir. 1999 Helsinki zirvesinden sonra Türk hükümetleri sivil toplumun gelişmesi konusunda daha istekli davranmaya başlamışlardır. Türkiye’de sivil toplumun Batı ülkelerine göre daha çok devlet etkisiyle şekillendiği, ülkemizde tamamen batılı anlamda bir sivil toplum örneği olmadığı görülmektedir.

Bu çalışmada ülkemizde de etkinlik ve önemi gittikçe artan sosyal yardım alanındaki STK’larla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının işbirliği, bu işbirliğindeki sorunlar ve çözüm önerileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde sivil toplum tanımı, STK ve sosyal yardım alanında sivil toplum-devlet işbirliği tartışılmıştır. Sivil toplum tanımının coğrafi ve tarihsel dönüşümü, sivil toplumun günümüzdeki görünümü, işlevi, yoksullukla mücadele boyutu ele alınmıştır. STK tanımına değinilerek STK’ların tarihi süreçteki dönüşümü, düşünürlerin bu kavrama kazandırdıkları felsefi ve entelektüel açılım, günümüzde kazandıkları anlam ve önem, uluslararası kuruluşların bu mana ve ehemmiyete katkıları incelenmiştir. Organize sivil toplumun aktivitelerindeki dini motivasyonlara değinilmiştir. Sivil toplum enstrümanlarının zayıflıkları yanında onları devlete göre avantajlı kılan özelliklerine dikkat çekilmiştir. Gönüllülük biçimlerindeki farklılaşma ve sekülerleşme temayülü tartışılmıştır. Dünyada sosyal yardım alanında sivil-toplum devlet işbirliğine değinilerek bu olgunun batı ve doğuda, farklı ülkelerde, farklı düzey ve biçimlerde ortaya çıktığı, Sovyetlerin yıkılmasından sonra çeşitli kırılmalar yaşandığı, STK’ların “sosyal içermeye” destek sağladığı belirtilmiştir. Kâr amacı gütmeyen sektörler sınıfsal bakımdan incelenmiştir. Özeld e İngiltere, ABD ve Doğu Avrupa örnekleri ele alınmıştır.

İkinci bölümde ülkemizde sivil toplum, tarihi, yoksullukla ilgisi ve bugünüyle tartışılmış, Osmanlı döneminden yola çıkılarak Türk sivil toplum geleneğini etkileyen İslam ve Batı kültürleri ortaya konmuştur. Osmanlı vakıfları üzerinde özel olarak durulmuştur. Ahilik, Fütüvvet, Bacıyan-ı Rum gibi köklü teşkilatlanmalar incelenmiştir. Cumhuriyet dönemi 1990 öncesi ve sonrası olarak iki ayrı başlıkta değerlendirilmiştir. Erken Cumhuriyetteki keskin değişimler, devlet destekli sivil toplum, 1990'larda yaşanan özgürlükçü ortamın tesiri tartışılmıştır. Ülkemizdeki STK'ların yoksullukla mücadelesi ayrı bir başlıkta ele alınmıştır. Bu çerçevede çocuk ve kadınlara yönelik faaliyet gösteren STK'lardan da söz edilmiştir. Önemli bir yer tutan eğitim STK'ları da incelenmiş, eğitim alanındaki bu kuruluşların özeldense seçtiği alanlara, sorunlarına değinilmiştir.

Üçüncü bölümdeyse sosyal yardım alanında SYDV'ler ve STK'lar arasındaki işbirliğinin niteliği, sorunları, hangi alanlarda yoğunlaştığı, bu işbirliğine AB sürecinin etkileri, daha verimli bir işbirliği için neler yapılabileceği konusunda bir anket çalışması uygulanmıştır. STK'larla ortak çalışmalar yürüten bazı SYD Vakıflarına gönderilen anket sorularına verilen cevaplar ise işbirliğinin sonuçlarına ilişkin düşünceler, strateji ve planlamaya ilişkin görüşler, STK'larla ilgili düşünce ve beklentiler, AB sürecinin etkisi, işbirliği alanları ve sorunlar olmak üzere kategorize edilmiştir. Sonuç bölümünde sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM, STK VE SOSYAL YARDIM ALANINDA SİVİL TOPLUM-DEVLET İŞBİRLİĞİ

Değişen dünya koşullarında STK'ların önemi gittikçe artmakta, bu durum sosyal yardım alanında da STK'lara atfedilen anlamı dönüştürmekte ve devletle işbirliğini geliştirmektedir. Ancak neoliberal uygulamaların tesiriyle sosyal devlet uygulamalarının tümüyle rafa kalkacağı düşünülmemelidir. Taraflar karşılıklı etkileşim neticesinde giderek birbirlerini destekleyici, güçlendirici ve tamamlayıcı olacaktır.

1.1.Sivil Toplum Tanımı

Sivil toplum en genel düzeyde “devlet iktidarının baskısı ve denetimi altında olmayan gönüllü örgütlerin yer aldığı alan” olarak tanımlanmaktadır¹. Charles Taylor sivil toplum ile ilgili olarak 3 özelliği ön plana çıkarmaktadır. Bunlar özgür ve örgütlü olabilme imkânı, devlet vesayetinden özgür olarak

---

1 <http://www.stgm.org.tr/egitim/docs/Avrupadaveturkiyedesiviltoplum%20-%20f%20keyman.doc> 14.04.2009

kendilerini yapılandırabilme imkânı ve de devlet politikasını etkileyebilme imkânıdır. Sivil toplum en genel haliyle; işletmeler, eğitim kuruluşları, gönüllü birlikler, medya, sendika ve çeşitli yardım amaçlı örgütlenmeler gibi yapıları içeren kuruluşlardır.²

Bu kavram, birçok düşünürce geçmişten günümüze gelinceye kadar farklı açılardan değerlendirilmiştir. Bu kavram, ilk kez Antik Yunan'da Aristo tarafından "politika koinonia" olarak öngördüğü yasalarla koruma altına alınmış özgür ve eşit yurttaşların siyasal toplumu (polis) karşılığı kullanılmış; daha sonra bu kavram Latince'ye "societas civilis" olarak geçmiştir³. 18. yüzyılda Avrupa'da ilk kez toplumsal sözleşme kuramları bağlamında doğan sivil toplum, batı uygarlığı içinde kapitalizmin doğurduğu burjuvaziyle gelişmiş; devletle iç içe yaşayan ancak onunla özdeşleşmeyen hatta ona karşı koyabilen bir insan ilişkiler yumağıdır.⁴ "Sosyal hareketler", "üçüncü sektör", "kâr amaçsız örgütler", "bağımsız savunma grupları" gibi kavramlarla açıklanan sivil toplum kavramı, bunlar içinde en eski kullanıma sahip olup Haddenius ve Uggla'nın deyişiyle daha çok otonom ve kendini yönetir bir dernekler düzenini açıklamaktadır.⁵

Çağdaş dünyada sivil toplumun ortaya çıkışı incelendiğinde bazı düşünürlerin bunu batı kavramı olarak algıladığı görülmektedir.⁶ Gellner İslami ve Marksist toplumlarda sivil toplumun (kuruluşların) oluşamayacağını ileri sürmektedir.⁷

18. yüzyılda sivil toplum kavramı dünyadaki gelişmeler paralelinde İskoç

---

2 Yrd. Doç. Dr. Esra Demircan, Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Kamu Kesiminin Rolü: Devlet Bütçesi İçerisinde Sosyal Transferlerin Payı, 2007, s. 7

3 Funda Gençoğlu Onbaşı, Sivil Toplum, İstanbul, Epokhe Yayınları, 2005, s. 13

4 M Tuncay, "Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İlgili Kavramlar", Sivil Toplum Dergisi, 2003, Yıl: 1, Sayı: 1, s. 4

5 Abdülkadir Şenkal, Kürselleşme Sürecinde Sosyal Politika, İstanbul Alfa Yayınları: 1628, 1. Basım, 1995, s. 333

6 AB'ye Giriş Sürecinde Türk Sivil Toplum Organizasyonları-Emine Derya Baykal-Sabancı Üniversitesi-Yük Lis. Tezi-2007 sayfa 22

7 Bahattin Akşit, "Sivil toplumda uzlaşmacı düşünce yaygınlaştırılmalı" Sivil Toplum Dergisi, Yıl: 1 Sayı: 1 Ocak-Şubat-Mart 2003, s. 8

aydınlanmasının öncülerinden David Hume, Adam Ferguson, Adam Smith ve Hegel gibi düşünürlerin çabasıyla entelektüel ve felsefi bağlamda olgunlaşmış ve farklı açılımlar kazanmıştır.⁸ Keyman'a göre sivil toplum kavramının farklı siyasi, ekonomik ve kültürel söylemlerin kullanım alanına girmesiyle bu kavramın esas işlevleri ve taşıdığı temel ahlaki ve siyasi değerlerinin ne olduğu da muğlâklaşmıştır. Bu muğlâklaşma süreci bir yandan sivil toplum örgütlerinin kendi aralarındaki ilişkilerde ciddi sorunlara yol açarken; diğer taraftan sivil toplum kavramının suistimaline yönelik bir kullanım biçimine de yol açmış, siyasi, kültürel ve ekonomik aktörlerin kendi iktidar ve çıkarlarına dayalı söylemlerini meşrulaştırma sürecinde kullanılmıştır.⁹

Geçmiş yüzyıllardan günümüze kadar olan süreçte yaşanan gelişmeler bu kavramın da günün koşullarına göre biçim almasına sebep olmuştur.¹⁰ Çağımızda sivil toplum örgütlerinin gündeme gelmesinde kendisine önemli fonksiyonlar yüklemesinin nedenleri bulunmaktadır:

- 1- Günümüz toplumlarında, geleneksel toplumlardaki dayanışmanın ortadan kalkması, bireyselliğin son derece öne çıkması ve insanların bu eksikliği hissetmeye başlaması onları çeşitli alanlarda dayanışmaya itmekte ve örgütlenmelerini sağlamaktadır. Böylece birey, gereksinim duyduğu aidiyet duygusunu geliştirme olanağına sahip olmaktadır.
- 2- Gelişen iletişim teknolojileri sayesinde, belli bir konu etrafında örgütlenme, kamuoyu oluşturma ve talepleri dile getirme kolay hale gelmiştir.
- 3- Devletin ideolojik ve ekonomik alanda küçülmesi, buna karşılık hizmet alanlarında daha etkin ve verimli olması yönündeki beklentiler giderek artmaktadır.¹¹

---

8 John Keane, *Demokrasi ve Sivil Toplum*, (Çev: Erhan Akın), İstanbul 1994, s. 48

9 E.Fuat Keyman, *Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum*, <http://www.stgm.org/docs/1123446441Avrupadaveturkiyedesiviltoplum.doc> , 2004

10 Yrd. Doç. Dr. Ahsen Armağan, Yrd. Doç. Dr. Bilgehan Gültekin, *Bilgi Toplumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Değişen Misyonu*, 2007 IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı s. 712

11 Biber, 2006; s. 30

Sivil toplum ve onun en canlı elemanlarından olan sivil toplum örgütleri 1980'lerden sonra içinde barındırdığı dinamikler (Yurttaşlık hakları, çevreci, feminist, anti nükleer, barış hareketleri vb.) nedeniyle gerek Batıda gerekse gelişmekte olan ülkelerde büyük itki oluşturduğu için yeni anlamlar kazanmaya başlamıştır.¹²

Sivil toplum değişik ülkelerde, değişik zamanlarda, değişik görevler üstlenmektedir. Devletin bazı görevlerini üstlendiği zaman tamamlayıcıdır. Sivil toplum ve devlet birbirinin düşmanı ya da rakibi değildir. İdeal durum sivil toplumun devletin "eleştirel arkadaşı" olduğu durumdur. Eleştirel arkadaş modeli iki aktörün mesafe ve yakınlığını dikkate almaktadır. Sivil toplum devlete daha iyi hizmet için yardımcı olmaktadır. Politika yapma sürecine katılabilmektedir. Devletin karşısında muhalefet partisi ya da devletin yardımcı birimi gibi davranmamaktadır. Gerekli gördüğünde devletin kararları hakkında yapıcı eleştiriler yapmaktadır. Devlele etkileşim içindeyken organizasyon özerkliğini her zaman muhafaza etmektedir.¹³

1.2. STK Tanımı

Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) "Kamu yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, kar amacı gütmeyen, demokratik bir işleyişe sahip, bürokratik donanımdan uzak ve belirli toplumsal amaçlara ulaşmak için gönüllü olarak bir araya gelen bireylerden oluşan örgütlenmeler" olarak tanımlanmaktadır¹⁴. STK; çevre, sağlık, kadın, gençlik, çocuk, özürllüer, hayır ve yardımlar, çalışma hayatı, insan hakları vb. alanlarda ortaya çıkan sorunları ve söz konusu sorunların çözümüne yönelik önlemleri amaç edinen, gönüllülük esaslı oluşumlardır.¹⁵ STK'lar ezilenlerin ve dışlananların istemlerinin meşru

---

12 Armağan ve diğerleri, s. 1

13 Baykal, sayfa 109

14 Demiral, 2007, s. 11

15 Yavuz Atar , Demokratik Sistemde Sivil Toplumun Fonksiyonu ve Sivil Toplum Devlet Düalizmi Yeni Türkiye, Sayı: 18, Kasım Aralık, 1997, s. 98

sesidir.¹⁶ Birçok STK yoksullukların, ezilenlerin yani küreselleşme sürecinden olumsuz etkilenen toplumların, toplum kesimlerinin sesi olma iddiasını taşımaktadır.¹⁷

Bir STK, dürüst, adil, saygılı, güvenilir, sorumluluk sahibi ve hesap verebilir olmalıdır. Bu nitelikler, program yürütme, yönetim, insan kaynakları, para yönetimi, kaynak oluşturma gibi sahalarda aynı düzeyde ahlaki ve saydam biçimde uygulanabilmelidir. Bir STK, destekçilerine, topluma, hizmet verdiği kitleye, üyelerine, gönüllülerine ve çalışanlarına karşı sorumluluklarını saptamalı ve yerine getirmelidir.¹⁸

Yeni liberal politikaların sosyal devlet politikalarını tamamen ortadan kaldırdığı iddialarına karşın, sosyal sorunların çözümüne ilişkin liberal görüşlerin, sosyal risklere karşı bireysel sorumluluğu, sosyal sigorta alanında kalite için devlet ile özel sektörün rekabet etmesini, ayrıca kamusal sosyal yardımlarda devletin yanında, sosyal nitelikli hayır kuruluşlarının yer almasını teşvik ettiği görüşü akla daha yatkın görülmektedir. Son yıllarda artan sosyal sorunlar nedeniyle devletler, örgütlü sivil inisiyatifin katkılarında daha fazla ihtiyaç duyduklarından, sosyal amaçlı STK'lara rakip olmaktansa onları sosyal ortak olarak görmekte ve destek vermektedirler.¹⁹

Sivil Toplum Kuruluşları, devletlerin geleneksel sınırlarının önemini yitirdiği, devlet merkezli yaklaşımların rafa kalkmaya başladığı ve devlet dışında gelişen alanın olağanüstü büyüdüğü bu ortamda, ulusal ölçeği aşarak küresel ölçekte rol ve etkinlik kazanmaya başlamıştır.²⁰ Dünyada siyasi yöne-

---

16 Stromquist, 1998, s. 2

17 Yrd. Doç Dr. Barış Çoban, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Küreselleşme Sürecinde Demokrasi Mücadelesi: Sivil Toplum Kuruluşları ve Yeni Toplumsal Hareketler, 2007, s. 1-2

18 Levent Eraslan, Türkiye'de Eğitim Alanında Sivil Toplum Örgütlenmesi Bağlamında Eğitim STK'larının Yapısal Özellikleri ve Bir Kategorileşme Denemesi, 2007, s. 7

19 Ali Seyyar, "Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele", <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=642>. 2003

20 Soner Karagül, Küresel Bir Aktör Olarak Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları: Uluslararası Politikadaki

timler geleneksel bazı görevlerini artık piyasa ekonomisine ve sivil topluma devretmektedirler.²¹ Halen yoksullukla ya da yoksulluğun sonuçları ile ilgili çalışmalar yürüten pek çok STK uluslararası yardım programlarının projelerine dönüşmüş ve sosyal devlete alternatif olmuşlardır.²²

Önemli olan devlet – sivil toplum ilişkisinin sınırlarının çok iyi çizilmesidir. Yoksulluğu önleme konusunda, devlet ile STK ilişkisi ne devletin STK'ların mevcudiyetini sona erdirecek bir baskı aracı olması (ya da bunların amaç dışı kullanılması) ne de devletin tamamen tasfiyesi ve STK'ların önünde hiçbir engelin kalmaması şeklinde kesinlikle yorumlanmamalı; devletin STK'lar üzerindeki koruyucu, düzenleyici ve denetleyici işlevlerinin aynen düzenli bir şekilde sürdürülmesi kaçınılmaz gözükmektedir. STK'lar devletin zaman zaman eksik ya da etkisiz kaldığı alanlarda özellikle sosyal konularda bilhassa da yoksulluğu önleyici politikalarda onu tamamlayan ve geliştiren hedef ve ilkelerle ona yardımcı olacak şekilde katkıda bulunabilirler. Bu da sadece ulusal düzeyde değil küreselleşmeye bağlı olarak uluslararası arenada da cereyan edebilmektedir. Bu politikaların belirlenmesinde zaten BM, Dünya Bankası, AB gibi uluslararası kuruluşlar da belli ölçülerde STK'ların görüş ve beklentilerini dikkate alarak hareket etmektedir.²³

UNDP, yoksulluğun azaltılmasında devlet ve özel sektör kadar STK'lara da büyük önem vermekte; bu amaçla "Milenyum Kalkınma Hedefleri"ne ulaşmada ve tüm insanların yaşam standartlarının yükseltilmesinde STK'ları temel aktörlerden biri olarak kabul etmektedir. Denizaşırı Kalkınma Enstitüsü (ODI) yoksulluğu azaltmak için çift anahtar tedbirden bahsetmektedir: Bun-

---

Rol ve Etkinlikleri, <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=111>, 2007, s. 13

21 Erol Çakmak, Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, Birinci Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2006, s. 15

22 Suzan Oktay, Serbilgül Bakır ve Yasemin Kotan, Sivil Toplum Örgütleri-Uluslararası Yardım Programları ve Yoksulluk, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/stoveyoksulluk>, 2005

23 Yrd. Doç. Dr. Mustafa Önen, Yoksullukla Mücadelede Malatya'daki Dernekler ve Kamu Kurumları Üzerine Bir Araştırma, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Bildiriler Kitabı, s. 375

lardan biri, “eşitsizliklerin azaltılması”, diğeri ise “gelir farklılıklarının azaltılması” yoluyla. Bunda da hiç kuşkusuz devlet ile STK'lara çok büyük roller düşmektedir.²⁴

Özellikle AB ülkelerinde sektörler arası ortaklığa özel önem verilmektedir. AB'ye üye olma yolundaki ülkelerden de sektörler arasındaki ortaklığı geliştirmeleri beklenmektedir ve bu yöndeki projeler AB tarafından finanse edilmektedir.²⁵ Sivil toplum kuruluşlarının bir başka fonksiyonları, yardım-severler ile ihtiyaç sahibi insanları buluşturarak sosyal bütünleşmeye katkıda bulunmaktır.²⁶

Yoksullukla mücadelede temel yönelim; dayanışma ağlarının güçlendirilmesidir. Bu dayanışma ağları ise; STK'lar tarafından sağlanacaktır.²⁷ STK'ların sosyal diyalog içinde çok önemli bir rol oynayacakları açıktır. Sosyal diyalog sürecinde STK'lar belirli bir rol alırken, sesini iyi duyuramayan kesimlerin seslerini duyurmak durumundadırlar.²⁸

STK'ların yoksullukla mücadeledeki diğeri bir önemli işlevi ise “sosyal içermeye” kavramıyla somutlaşan ve toplumdaki yoksul ve sorunlu bireyleri topluma kazandırma amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Bu faaliyetler, uzun dönemde yoksulluğun ortadan kalkması ve yoksul bireylerin toplumsal alanda kabul görmeleri amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen yoksullukla mücadelenin belki de en önemli ayağını oluşturmaktadır. Çünkü yoksullukla mücadelenin, yalnız-

---

24 Age s. 375

25 Resul Karakurt ve Mustafa Kara, STK'larla Hükümet Arasındaki Ortaklık Anlaşmaları Toplumsal Akitler (Compacts), III. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildiriler Kitabı, Pozitif Matbaacılık, Çanakkale, 2006, s. 22, 28

26 Doğan Bıçkı, Uludağ Üniversitesi, “Yoksulluk Kültürü” Tezinin Sınırlı Bir Analizi, 2007, s. 11

27 Şansel Özpınar vd., “Yoksulluk ve Sivil Toplum Kuruluşları: Yoksullukla Mı Yoksullarla Mı Mücadele”, III. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildiriler Kitabı, Pozitif Matbaacılık, Çanakkale, 2006, s. 291

28 Prof. Dr. Erdinç Tutar, Türkiye’de Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi, 2007, s. 13

ca ekonomik anlamda günöbirlik ihtiyaçların karşılanması gibi dar bir bakış açısıyla gerçekleştirilmesi hem uzun dönemde yoksulluğun sürekliliğine neden olabilmekte hem de yoksul insanların her zaman başkalarından yardım olarak yaşama devam etme gibi bir alışkanlık kazanmalarına yol açabilmektedir. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmanın en etkili yolu ise yoksul insanların toplumla bütünleşmelerini sağlayacak projeler üretmekten geçmektedir. Değişik sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen “meslek edindirme kursları” gibi projeler bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilmektedir.²⁹

Yoksullukla mücadelede STK’ların üstlendikleri rol, uluslararası kuruluşlar hariç genellikle ulusal boyutlarda kalabilmektedir. nkn bu kuruluşların ihtiyaı bulunan kurum ve kuruluşlara nakit aktarımında bulunabilmeleri, kendi gelir kaynakları ile yakından bağlantılıdır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde küresel yoksullukla mücadelede STK’ların yeterli küresel kaynaklara (Tobin vergisi veya tüm dünya ülkelerinden tahsil edilebilme özelliğine sahip olan Karbon vergisi gibi) sahip olmaları söz konusu olmadığından küresel yoksullukla mücadele etmeleri zor olabilmektedir. Diğer yandan, STK’lar yoksullukla mücadelede nakdi yardımın dışında doğrudan hizmet sunumu gibi destekleyici nitelikteki yöntemlerle de (eğitim ve sağlık hizmetinde faaliyet alanlarının planlanması gibi) rol oynayabilmektedir. Bu aşamada, STK’ların yerel yönetim kuruluşları ile olan koordinasyonu oldukça önemli olmaktadır.³⁰

Devletin sert güce dayalı politikaları karşısında STK’lar önemli lde yumuşak güce sahiptirler. Bilgi devrimi ve küreselleşme ile de bu gleri önemli oranda artmıştır. STK’ların iş hacimlerinin kklğ, bağımsızlıkları ve değerli amaçları olması; devlet ve iş dünyası kuruluşlarında pek bulunmayan bir dinamizm ve yaratıcılık sağlamaktadır. Kurum ve değerleri yenileyerek sosyal en iyiyi yönlendirme şeklindeki bir g yumuşak güçtür. Bunu da

---

29 Eyyüp Akbulut, Deniz Feneri Derneği ve Pazarlama İletifimini Stratejileri, 2007, s. 7

30 Ahmet İnel “Yoksulluk, Dışlanma ve STK’lar”, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No: 6, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, İstanbul, 2005, s. 4

zor kullanarak değil ikna ve çekicilikle başarabilmektedirler. Bu bağlamda STK'lar bireylere yakın olmanın avantajını kullanmaktadırlar.³¹

Kaliteli kamu hizmeti sunmak ve politika geliştirmek devletin görevi olmakla birlikte, bu sürece STK'ların da katılarak birlikte hangi tür hizmetler verilir verilmeyeceğinin çerçevesinin demokratik katılım esaslı çerçevesinde devlet ve sivil toplum tarafından birlikte çizilmesi dünyada yaygın bir eğilim haline gelmiştir. Çünkü STK'lar geniş gönüllü gruplarına erişme imkânına sahip olduklarından, kamu ve özel sektör kuruluşlarına göre daha düşük sabit maliyetle çalıştıklarından devlete göre daha yüksek mali verimliliğe sahiptirler. Bu nedenle gelişmiş ülkeler sundukları hizmetlerin çeşitliliğini, yaygınlığını ve kalitesini artırabilmek için STK'larla daha yoğun bir ortaklık ilişkisine girmektedirler.³²

Dernek terimi ise bugünkü kullanımında, batıda gelişmiş sivil kurum biçimi olan dernek, cemiyet veya kulüp anlamına gelmektedir.³³ Derneklerin, sanayi toplumu ile birlikte ortaya çıktığı söylenebilir. Sanayileşme, ekonomik gelişmeyi, ekonomik gelişme de işbölümü ve uzmanlaşmayı beraberinde getirmektedir. İşbölümü ve uzmanlaşmayla birlikte, yatay ve dikey hareketlilik artmakta, yetenek ön plana geçmektedir. Bunların sonucunda, çoğunluğun kentlerde oturduğu, karmaşık ilişkilerin olduğu bir toplumsal yapı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda çıkarları ve düşünceleri birbirinden çok farklı ve birbiriyle çatışan grupların, kendi görüşlerini açıklayabilecekleri yeni örgütlenmelere gitmeleri kaçınılmazdır. Bu tür örgütlenmelerden biri de derneklerdir.³⁴

Değişik milli geleneklerin yanı sıra gönüllülük Kızıllaç gibi kar amacı gü-

---

31 Mehmet Şahin, Toplumların Yumuşak Gücü Olarak Sivil Toplum Kuruluşları, 2007, s. 967

32 Age s. 3

33 Jenny B. White, Sivil Toplum Kimin Hizmetinde, Praksis Dergisi, No: 12, 2004, s. 151

34 Mehmet Şahin, Canan Öykü Dönmez Vakıf ve Derneklerle İlgili Mali Konular: Sorunlar ve Öneriler, Yeni Türkiye Dergisi, Y: 3, S: 18, 1997, s. 322

meyen büyük kuruluşların kendilerini anlama süreci olmuştur. Gönüllü hizmet Kızılhaç/Kızılay hareketinin 7 temel ilkesinden biridir.³⁵

1990 yılından sonra STK'lar başta olmak üzere, tüm ulusal ve uluslararası kuruluşlar yoksulluğun neden olduğu sorunların acil önlemlerle ortadan kaldırılması yönünde faaliyetlerini arttırmışlardır.³⁶ Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç hareketi (IFRC) 1980'lerin sonlarında 250 milyon olan gönüllü sayısının 1998'de 100 milyona düştüğünü bildirmektedir.³⁷ Bu düşüşün nedenlerinden biri eski Sovyet tipi Kızılhaç'ın Orta ve Doğu Avrupa'da entegre olamamasıyken Kızılhaç benzeri örgütlerdeki gönüllü düşüşü AB'nin gelişmiş piyasa ekonomilerinde de seslendirilmiştir. Neticede hareket gönüllülerin rolünü yeniden değerlendirip gönüllülerin statülerini geliştirme yollarını aramaya başlamıştır. Aile değerleri ve yapılarındaki değişimler gönüllülerin destek, tip ve motivasyonlarını değiştirmiştir.³⁸

BM Kasım 1997'de 2001'i Gönüllü Yılı ilan etmiştir. 5 Aralık Uluslararası Gönüllü günü ilan edilmiş olup her yıl 100 kadar ülke tarafından kutlanmaktadır. İtalya ve Fransa gibi Avrupa ülkeleri vatandaşları gönüllülük konusunda bilgilendirmek için merkezler kurmuşlardır. Hollanda ve Almanya gönüllüleri ilgili kuruluşlarla buluşturmak için yerel koordinasyon ajansları kurmuştur. STK'lar, yoksulların ihtiyaç ve çıkarları ile kamu kuruluşları arasındaki iletişimin sağlanmasında anahtar rol oynayabilirler.³⁹ Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelere yoksullukla mücadele ve okul kaçınıklığıyla mücadele amacıyla kentteki işsiz gençler için gönüllü programları tasarlanmaktadır.⁴⁰

Brezilya gibi birçok ülkede sivil toplum kuruluşları arasında benimsenen ve

---

35 IFRC, 1993, s. 56

36 Tutar, s. 14

37 IFRC, 1999, s. 141

38 Anheier ve Salamon, s. 9

39 Merklen, 2001, s. 6

40 Age s. 6

'Bilinçlenme' olarak dile getirilen yaklaşım, sadece yaşam standartlarının iyileştirilmesini değil, aynı zamanda ve ondan daha önemlisi yoksul kesimlerin ekonomik ve politik sömürgeyi önlemek üzere örgütlenme bilincine ulaşmaları gereğini ileri sürmektedir. Buna göre bilinçlenme, politik eğitime, sosyal örgütlenmeye ve geniş halk katılımına dayalı politika anlayışından oluşan çok daha geniş kapsamlı bir yaklaşımdır.⁴¹

2000'li yıllara girilmesiyle birlikte değişen yapıları ve işlevlerine kadar STK'lar dünyada açlıkla uğraşmaktaydılar. Bu zamana kadar bu sivil kuruluşlar kendi rollerini, sanayileşmiş ülkelerdeki gıda fazlasını, sanayileşememiş olan ülkelerdeki gıda eksikliğine aktarım mekanizması olarak görmekteydiler. Başta AB ülkeleri olmak üzere yaygın olan tarım sübvansiyonları ile birlikte ortaya çıkan arz fazlalarını, 1990'ların ortalarına kadar Avrupa STK'ları hibe yoluyla toplamış ve bunların eksik gıda noktalarına taşınması üzerine örgütlenmişlerdir. Ancak STK'lar bu son 10 yılda aynı yardım toplamak ve taşımak yerine nakdi yardım toplayıp, bunu 'yerinde tedarik' yöntemiyle dağıtmayı tercih etmektedirler.⁴²

İsveç ve Almanya gibi bazı Avrupa ülkelerinde gönüllüler yakın geçmişe kadar amatör, iyi niyetli ve başarısız sosyal reformcular olarak görülmekteydiler. Japon hükümeti doğal afetlerde uygulanmak üzere hazırladığı planlarda gönüllülere hiç yer vermemiş, afetle ilgili çalışmalar devletin başlıca sorumluluğu olarak görülmüştür. 1995'teki Kobe depremi sonrası yardımda geç davranan devletle kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalan vatandaşlar arasında anlaşmazlık çıkmıştır.⁴³

Gelişmekte olan ülkelerde yerli gönüllülük batılı yöntemlere yaklaşmıştır. Birçok Afrika ülkesinde olduğu gibi Nijerya ve Gana'da da hemen her toplu-

---

41 J. Clark Democratizing Development, The Role Of Voluntary Organizations, Earthscan, 1995, s. 36

42 Ahmet İnel, "Yoksulluk, Dışlanma ve STK'lar", Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No: 6, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, İstanbul, 2005 s. 3

43 Uluslar üstü seviyede gönüllülük, Helmut K Anheier ve Lester M Salamon 2001, s. 6

lukta köy birlikleri vardır. Bu birlikler Amerikan ve Britanya modellerini örnek almaktadır. Ancak çoğu gelişmekte olan ülkelerde gönüllülüğü artırmak için politika üretilmemiştir.⁴⁴

Gönüllülük uluslararası bir fenomen olarak ortaya çıkarken yerel düzeyde de anlamı değişmektedir. Bireyselleşme ve sekülerleşme gönüllülüğü yeniden tanımlamaktadır. Gönüllülük inanca daha az bağlıdır. O daha çok millete hizmet, geleneksel beklentiler, özel ilgi ve bireysel seçimle şekillenmektedir. Devlet ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar gönüllülüğü teşvik için yeni kurumsal yapılar oluşturmaktadır.⁴⁵

Gelir dağılımı adaletsizliğinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve sosyokültürel bir sorun olması, sadece merkezi ekonomi politikalarının ağırlıklı olduğu mücadele anlayışını sivil toplum faaliyetlerinin önemli ve etkin olduğu bir yaklaşıma taşımıştır. Ayrıca dünyada birçok STK, devlet kurumları ve uluslararası kuruluşlar, yoksul bölgelerde açlık ve hastalıkla mücadele etmektedirler.⁴⁶

Avrupa'da STK'lar devletlerin farklı sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel şartlarından etkilenmektedir. Karar verme sürecini etkilemek için değişik seviyelerde lobi yapabilmektedirler.⁴⁷

1.3. Dünyada Sosyal Yardım Alanında Sivil Toplum-Devlet İşbirliği

Sivil toplumun batı ve doğudaki gelişimi birbirinden çok farklı olmuştur. Gerek batıda, gerekse doğuda her ne kadar bu kavramdan anlaşılanlar farklılık arz etse de STK'ların tarihi kökleri çok eskilere dayanmaktadır.

Tarihi dönüşümleri farklı merhalelerden geçtiği için doğu ve batıda sivil

---

44 Age s. 6

45 Age s. 8

46 Tutar, s. 12

47 Baykal, s. 7

toplum-devlet işbirliği de günümüzde değişik görünüşler sergilemektedir. Hatta doğu ve batı da kendi içlerinde ülkeden ülkeye ayrı özellikler göstermektedir.

Ekonomi ve toplumun diğer alanlarında olduğu gibi gönüllülükte de küreselleşme devri başlamıştır. İnternet, gönüllüleri örgütlere kavuşturma konusunda yeni bir seçenek olmuştur. Uluslararası düzeyde gönüllülerin rolü politik açıdan daha duyulup görülür hale gelmiş ve bazen resmi politikayı etkilemeye başlamıştır.⁴⁸

STK'lar birçok alanda faaliyet göstermekle birlikte, toplumlarda özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından ciddi bir sorun oluşturan yoksullukla mücadele alanında da önemli bir role sahip olabilmektedirler. Yoksullukla mücadele; sosyal, ekonomik, kültürel, psikolojik ve eğitim gibi boyutları olan çok yönlü bir süreçtir. Bu süreçte rol alması gereken aktörün sadece kamu kesimi olması yoksullukla mücadelede başarının sağlanmasında yetersiz olabilecektir. Yoksullukla mücadelenin yoksullaşmaya neden olabilecek gelişmelerin önlenmesi ve mevcut yoksulların yoksulluklarını giderici politikalardan oluşması; bu konuda devletin dışında bazı kurum ve kuruluşların da katkısını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, yoksullukla mücadelede ön plana çıkmaya başlayan kuruluşlardan biri de sivil toplum kuruluşlarıdır.⁴⁹

Misyoner topluluklar ve diğer dini kuruluşlar uzun asırlar boyunca özellikle de 20. yüzyıl başlarında uluslararası alanda faaliyet göstermişlerdir. Yeniden dirilen evanjelik öğretinin desteklediği bu akımlar o devirde ABD ve Avrupa'yı kasıp kavurmaktaydı. Ancak modern gönüllü hareketinin devletin dışında doğuşu 1864'te Kızılhaç'ın kuruluşuyla yakından alakalıdır. 100

---

48 Anheier ve Salamon, sayfa 8

49 Suat Uğur, 2006, "Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Artan Önemi", III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi: STK-Özel Sektör-Devlet Etkileşimi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 9-10 Aralık, Çanakkale, sayfa 287

yılı aşkın bir zaman Kızıllaç ve Kızılay gönüllülüğe ve çeşitli ülkelere öncülük, gönüllüleri insani yardım, yoksulluğun azaltılması konularında organize etmişlerdir.⁵⁰

1971’de BM Gönüllü Programı kurulmuştur. Devletin örgütlediği Kanada Üniversitesi Denizaşırı Hizmet Birimi, Britanya Denizaşırı Gönüllü Hizmeti ve benzeri programlar dünyanın çeşitli yerlerinde, gelişmekte olan ülkelerde gönüllülük yapmak isteyenlere fırsatlar sunmuştur. İnsan Hakları İzleme Örgütü, Sınır Tanımayan Doktorlar veya Greenpeace ulusal örgütler olarak işe başlarken insan alımı ve operasyonlarında uluslararası düzeyde hizmet vermeye başlamıştır.⁵¹

Avrupa zengin bir vakıf dokusuna sahiptir. Avrupa’daki vakıfların çoğu bağış yapma faaliyetlerini kendi kurum, program ve projeleriyle birlikte yürütmektedir. Tarihsel olarak vakıflar öncelikle hastane, yetimhane gibi kuruluşları yönetmekteydi. Birçoğu para ve aynı yardım vermekteydi. Operasyonel ve bağış yapıcı vakıf arasındaki keskin ayrım çok daha sonra gerçekleşmiştir. ABD ve Avrupa için bu daha çok 19. ve 20. yüzyıllarda olmuştur.⁵²

Avrupa’da vakıfların rolü ve var oluş amacı 16. ve 20. yüzyıllar arasında birçok önemli değişikliğe uğramıştır. Reform çağı, devlet yapılanmasının karmaşık sürecini tetiklemiştir. Türk vakıf tarihi Avrupa’dakinden belirgin biçimde farklıdır ve ortaçağdan erken modern devre kadar daha az değişmiştir. Avrupa’da vakıflar gittikçe laikleşen kamusal alanda yer alabilmek için yarışmak zorunda kalmıştır. Bunu sadece bazı vakıflar başarmış ve birçoğu laikleşme ve genişleyen devletin kurbanı olmuştur. Bu sırada yönetimin, arazi sahibi seçkinlerin ve yeni orta sınıfın, özellikle de kentli tüccar ve zanaatçıların korumasında yeni vakıflar ortaya çıkmıştır.⁵³

---

50 Anheier ve Salamon, s. 8

51 Age s. 7

52 Avrupa Vakıfları: Karşılaştırmalı Perspektif Sivil Toplum Çalışma Belgesi Helmut K Anheier Ağustos 2001, sayfa 4

53 Age s. 14

Ulus devlet geliştikçe vakıfların rolü geleneksel, din temelli hayır kuruluşlarından kamu yararına çalışan daha çoğulcu yapılara dönüşmüştür. 17. ve 18. asırların büyüyen şehirlerindeki sayısız esnaf temelli ve ticaretle ilgili vakıflar belki de vakıfların nasıl kamu yararına hizmet eden özel araçlara dönüştüğünün en güzel örneğidir. Bu yeniden pozisyon alma, 19. ve 20. yüzyıl boyunca birleşik ulus devletin toplum sorumluluğunu almasına karşı bir duruştur. ⁵⁴

19. yüzyılın büyük bölümünde vakıfların gelişimi politik bir denkleme bağlıydı. Bir tarafta genişleyen, sıklıkla çabalayan ulus devlet, diğer yanda daha çoğulcu bir sivil toplumun ilgileri vardır. İkincisi yeni ekonomik seçkinleri, kentli orta sınıfı ve vakıfların kuruluşunda başat güce sahip işkollarını barındırmaktaydı. Arz yanlı perspektiften bakılacak olursa vakıfların gelişimi piyasa faaliyetlerinin hayırseverlik amacına yönelmesiyle de ilgilidir. ⁵⁵

Vakıf kurumu ülkeden ülkeye gerek faaliyet alanları gerekse işleyişi bakımından büyük farklılıklar göstermektedir. Ancak dünyanın her yerinde bu önemli kurumun ortak paydası ve gücü, özel sermayenin ve toplumun varlığının kamu yararı için yönlendirilip kullanılmasını sağlaması olmuştur. Günümüzde bu durum hâlâ geçerliliğini korumakla birlikte özellikle batıda vakıf kurumu ve sosyal yatırım anlayışları, yeni yaklaşım ve fikirlerin de etkisiyle önemli bir değişim noktasına gelmiştir. ⁵⁶

Dünyada ileri gelen bağışçı ve vakıflar sektörün geleceğini yeniden gözden geçirmektedir ve yerel düzeyde bağışçılığın teşvik edilmesini amaçlayan mekanizmalar yaygınlaşmaktadır. ⁵⁷ Birçok çalışma ülke sınırları içinde ve uluslararası seviyedeki gönüllülük farklarında inancın en büyük belirleyicilerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak özellikle Avrupa, Avustralya ve

---

54 Age s. 14

55 Age s. 14

56 Filiz Bikmen, Zeynep Meydanoğlu, Türkiye’de Vakıflar ve Sosyal Yatırımın Geleceği, Sivil Toplum, 4 (15) S. 20

57 Yrd. Doç. Dr. Gürol Özcüre, Nimet Eryiğit, Pınar Özdemir, Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması Projesi; Ordu İli Örneği, 2007, s. 20

gelişmiş dünyanın diğer yerlerinde artan sekülerleşme trendi vardır. Bu ülkelerde 1980'lerde dini değerlere ve kişisel güdülere daha az yer verilmekteydi. Barker'ın belirttiği gibi gönüllülükte özellikle genç topluluklarda dini ve moral değerler 55 ve üstü yaştakilere göre daha az güdüleyicidir. Öyle görünüyor ki gönüllülük yeni motivasyon temelleri bulmaktadır ve belki de önümüzdeki birkaç on yılda her seviye ve türde değişikliğin sinyallerini vermektedir.⁵⁸

Uluslararası örgütler günümüzde gönüllüler için daha fazla destek sağlamaya çalışmaktadır. Uluslararası organizasyonlar kamu hayatına bireysel katılım, gönüllülük ve demokrasi arasında kuvvetli bir bağ görmektedir. Günümüz devletleri, gönüllüleri sosyal tutkalın bir parçası gören Tocqueville'nin düşüncelerini yeniden seslendirmektedir.⁵⁹

Birçok ülkede yoksullukla mücadele amacıyla çok sayıda hükümet dışı kuruluş ve STK'nın oluşturulduğu ve bu kuruluşların başarılı yoksulluğu azaltma programları yürüttüğü görülmektedir.⁶⁰ Avrupa'da sosyal dışlanma ve yoksulluk alanında faaliyet gösteren STK'ların bir araya gelerek oluşturduğu üst kuruluşlardan biri olan Avrupa Yoksullukla Mücadele Ağı (European Anti Poverty Network - EAPN) yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunlarının boyutları ve etkileri hakkında AB düzeyinde bilgi toplamakta ve paylaşmakta, yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunları ile ilgili politik karar alma süreçlerini ve mevzuat değişikliklerini yakından izlemekte, bu süreçleri ve değişiklikleri değerlendirerek etkilemeye çalışmaktadır.⁶¹

Evsizlerle Çalışan Ulusal Dernekler Avrupa Federasyonu (Fédération Européenne d'Associations Nationales Travillant avec les Sans-Abri - FE-ASTSA) yoksulluğun daha özel bir alanıyla ilgilenmekte ve AB ülkelerinde

---

58 Toplumun Köşe Taşları: Kar Amacı Gütmeyen ve Gönüllü Kurumlarla İlgili Ulusal Araştırma, Kanada Sanayi Bakanlığı, 2003, s. 16

59 Kanada Sanayi Bakanlığı, sayfa 8

60 Holcombe, 1995; Khandker, 1998; Remenyi ve Quinones 2000

61 Buğra, 2005

özellikle evsizlik sorunuyla ilgili çok sayıda ulusal STK'yı bir araya getirerek bir "şemsiye kuruluş" olarak görev yapmaktadır. Çalışmalarını ilgili AB kurumları ve hükümet yetkilileriyle yakın işbirliği içinde gerçekleştiren FE-ASTSA, aynı zamanda, Avrupa Konseyi ve BM nezdinde danışman statüsüne sahiptir.⁶²

Liberal rejimin uygulandığı ABD ve İngiltere'de devletin daha alt düzeydeki sosyal refah harcamasına karşılık nispeten daha büyük bir kâr amacı gütmeyen sektör vardır. Bu rejimde devletin sosyal refah harcamalarına ideolojik ve politik karşıtlık, gönüllü yaklaşımı tercih vardır. Liberal düzende servis sağlamaya vurgu vardır.⁶³

Son 20-30 yılda gönüllülük kayda değer biçimde değişmiştir. Çoğu endüstrileşmiş ülkede gönüllülük daha fazla bireyselleşme ve sekülerleşme anlamına gelmektedir. Ömür boyu gönüllülük daha az görülmekte, diğerlerine yardım alanından başka mecralara kaymaktadır. Neticede gönüllüler daha kısa süreli sözleşmelerle ilgilenmektedir.⁶⁴

1.3.1. Kâr Amacı Gütmeyen Sektör Rejimleri

Anheier ve Salamon'un sınıflandırmasına göre kâr amacı gütmeyen sektör Devletçi, Liberal, Sosyal Demokrat ve Korporatist olmak üzere başlıca dört kategoriye ayrılmaktadır.

---

62 Buğra, 2005

63 Anheier ve Salamon sayfa 20

64 Barker, 1993, sayfa 25-28

Tablo 1
Kâr amacı gütmeyen sektör rejimleri

Devletin Sosyal Harcaması	Kâr Amacı Gütmeyen Sektörün Büyüklüğü	
	Az	Çok
Az	Devletçi (Japonya)	Liberal (ABD)
Çok	Sosyal Demokrat (İsveç)	Korporatist (Almanya)

Sosyal demokrat model çok ayrı bir uçtadır. İsveç ve Finlandiya'daki bu modelde devletin sağladığı ve dağıttığı sosyal refah korumaları fazladır ve hizmet sağlayıcı kâr amacı gütmeyen kuruluşlar yapay kalmaktadır. Bu sistem çalışan sınıfın ciddi politik güç olabildiği yerlerde ortaya çıkmaktadır. Model, devlet güdümlü kilise ve sınırlı monarşinin olduğu, çalışan sınıfın siyasi partilerinin büyük sosyal refah harcamaları için baskı yapabildiği İskandinavya'nın büyük bölümünde görülmektedir. Sonuç olarak sınırlı hizmet verici bir sivil toplum yapısı vardır. Sosyal demokratik rejimlerde STK'lar hizmet sağlamaktan ziyade savunuculuk ve kişisel ifade alanında faaliyet göstermektedir. İsveç'te gönüllü merkezli, savunuculuk, eğlence ve hobi sahasında çalışan güçlü kuruluşlar vardır.⁶⁵

Diğer iki model güçlü devletlerde görülmektedir. 19. yüzyılın sonlarında Almanya, halktan radikal talepler gelince devlet destekli sosyal refah sistemi kurmak için arazi sahibi seçkinlerle ve büyük kiliselerle birlik kurmuştur. Gönüllülük Almanya'da liberal ve sosyal demokrat ülkelerden daha azdır.⁶⁶

Devletçi model dördüncü sistemdir. Bu modelde devlet geniş bir sosyal politika yelpazesini yönetmektedir, ancak sosyal demokrat rejimdeki gibi örgütlenmiş bir çalışan sınıfın enstrümanı değildir. Gücü kendi adına ya da iş ve ekonomi elitleri adına elinde tutmakla beraber esnek bir dini inanca dayanan

---

65 Anheier ve Salamon, sayfa 20

66 Age sayfa 21

adaletli bir otonomiye gözetmektedir. Japonya'nın sınırlı sosyal refah koruması liberal rejimlerdeki gibi yüksek düzeyde bir STK faaliyetine dönüşmektedir.⁶⁷

Gelişmekte olan ülkeler en azından tarihsel olarak STK gelişiminde en çok devletçi modele benzemektedir.⁶⁸ ABD ve İngiltere'de gönüllü sayısı korporatist rejimdekilere göre daha fazladır. Japonya'da gelişmiş korporatist refaha karşın devletin sosyal refah koruması nispeten azdır ve kâr amacı gütmeyen sektörün pek gelişmediği görülmektedir.⁶⁹

Liberal kâr amacı gütmeyen rejimlerde gönüllülük ekonomik ve politik olarak en önemli rolü oynamaktadır. Korporatist kâr amacı gütmeyen rejimlerde gönüllülük daha az zikredilmektedir. Sosyal demokrat modelde gönüllülük hizmet sağlamakla daha az ilgilidir. Devlet geniş politik konsensüste başat rol oynamaktadır.⁷⁰

Bazı devletçi toplumlarda gönüllülerin genel kabulü ve rolü değişmektedir. Japonya yerel ve uluslararası düzeyde gönüllü programlarında daha aktif hale gelmektedir. Benzer şekilde Almanya gönüllülüğü yeniden tanımlamaktadır.⁷¹

1.3.2. Batı Avrupa Vakıfları

İsveç ve Almanya Avrupa'nın zengin vakıf yapısını göstermektedir. İsveç vakıf yasasına 1220/1996 göre İsveç'te başlıca 2 tip vakıf vardır: bağış yapan vakıflar (avkastningsstiftelse) ve operasyonel vakıflar (verksamhetsstiftelse). Bu yasal sınıflama kilise ve aile vakıfları gibi daha geleneksel formlarla birliktedir. Alman vakıfları yasal olarak 3 temel kategoriye – kamu hukuku, mede-

---

67 Age sayfa 21

68 Age sayfa 21

69 Age sayfa 22

70 Age sayfa 23

71 Age sayfa 23

ni hukuk ve kilise hukuku – ve amaçları bakımından bağışçı, operasyonel ve şirket olarak ayrılmaktadır. Türk vakıfları İslami sistemdeki Cumhuriyet öncesi vakıflar ve Cumhuriyet sonrası vakıflar olmak üzere 2'ye ve her kategori de kurucusuna, amacına ve yasal yapısında göre alt sınıflara ayrılmaktadır.⁷²

Faaliyet türü:

- Bağışçı vakıflar: Özel amaçlar için bağış yapan vakıflardır. Örn: İngiltere'deki Leverhulme Trust, Almanya'daki Volkswagen Vakfı, Hollanda'daki Van Leer Vakfı ya da Danimarka'daki Carlsberg Vakfı.
- Operasyonel vakıflar: Öncelikle kendi program ve projelerini yürütenlerdir. Örn: Fransa'daki Pasteur Vakfı, Lüksemburg'daki Pescatore Vakfı veya Yunanistan'daki Körler Evi.
- Karma vakıflar: Kendi program ve projelerini yürüten ve kayda değer oranda yardım yapan vakıflardır. Örn: Portekiz'deki Gülbenkyan Vakfı, İspanya'daki BBV Vakfı ya da Almanya'daki Bosch Vakfı.⁷³

Tablo 2
Avrupa'daki başlıca vakıf tipleri⁷⁴

Vakfın türü ya da kurucusu	Bağışçı	Operasyonel	Karma
Özel kişi	Nuffield Vakfı, İngiltere	Inselspital, İsviçre	Koningin Wilhelmina Vakıfları, Hollanda
Şirket	Carlsberg Vakfı, Danimarka	Agnelli Vakfı, İtalya	BBV Vakfı, İspanya
Kamu	Federal Çevre Vakfı, Almanya	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Türkiye	Fondation de France

72 Age sayfa 4

73 Age sayfa 5

74 Age sayfa 6

Hollanda özel bir ülkedir. Ülkede çoğu sağlık, sosyal hizmet, eğitim ve kültür alanında hizmet veren 131.395 vakıf vardır.⁷⁵ İngiltere'deki vakıfların ise hemen hemen hepsi bağışçıdır. Avrupa'da oran olarak bu alanda 1. olan İngiltere'yi yaklaşık yüzde 50'lik oranla Finlandiya ve Almanya takip etmektedir. Hollanda vakıf sektörü de daha çok bağışçıdır.⁷⁶

Tablo 3
Boyutlarına göre vakıflar

Vakıf sektörünün göreceli boyutu	Ülke
Küçük	Avusturya, Belçika, Fransa, Yunanistan, İrlanda, Lüksemburg
Orta-küçük	Portekiz, İspanya
Orta-büyük	İngiltere, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Hollanda, Norveç
Büyük	İtalya, Liechtenstein, İsveç, İsviçre

Vakıf faaliyetlerinde başat 2 alan vardır. Eğitim ve araştırma (ortalama yüzde 30) ve sosyal hizmet (yüzde 25). Eğitim ve araştırma ile sosyal hizmet incelenen 15 ülkenin 8'inde ana kategorilerdir. Sağlık bakımı da yüzde 11'le 3. sırada yer almaktadır. Bir başka deyişle vakıfların 2/3'ü sadece 3 alanda çalışmaktadır. Bu alanlar kâr amacı gütmeyen sektörün de baskın kategorileridir.⁷⁷

Bazı ülkelerin açıkça bir alana odaklandığı gözlenmektedir. Fransa'da bu sağlık bakımındır, İrlanda'da barınma vakıfları, Hollanda'da uluslararası aktiviteler ve İspanya'da kültürel vakıflardır. Bu tür yoğunlaşmalar özel tarihi gelişimlerin neticesidir. Örneğin 20. yüzyılın başlarında İrlanda'da ciddi barınma sorunu vardır. Ya da Fransa'da olduğu gibi büyük sağlık araştırmalarının varlığı (Pasteur Enstitüsü, Marie Curie Enstitüsü vb.) etkili olmuştur.⁷⁸

⁷⁵ Age sayfa 7

⁷⁶ Age sayfa 9

⁷⁷ Age sayfa 9

⁷⁸ Age sayfa 12

1.3.2.1. İngiltere Örneği

İngiltere'nin batı hayırseverliği ve sivil toplum yapısının köklü bir örneği olması dolayısıyla ayrı bir başlık altında değerlendirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

İngiltere'de bireysel bağış Gayrı Safi Yurt İçi Hâsılanın (GSYİH) %1'ine ulaşmamıştır. Değişik stratejiler – ABD'nin ihraç ettikleri de dâhil – bu oranı önemli ölçüde yükseltmemekle beraber aslında gelirler artmasına rağmen 1990'ların ortalarında bağış oranları azalmıştır.⁷⁹

İngiltere'de filantropi kelimesi pek popüler değildir. Son zamanlarda e-filantropi ve sosyal yatırım gibi modern yaklaşımların da teşvikiyle ilgi görmesine karşın bu terim İngiltere'deki birçok kişi için sık sık elitist, büyüklük taslayan, etkisiz ve modası geçmiş bir kavram olarak algılanmaktadır.⁸⁰ Bu çalışmayan, evrensel, adil ve daha etkili bir refah devletiyle değiştirilecek bir fikir olarak algılanmaktadır. William Beveridge tarafından bencillik ve fedakârlık temelinde yapılan klasik hayırsever ve kendine yardım kuruluşları ayırımından hayırseverliğin tamamen diğerkâmlık olduğu – ya da en azından olması gerektiği – sonucu çıkarılmaktadır.⁸¹ Beveridge genel filantropi algılamasını cömertlik davranışı şeklinde tanımlamaktadır. Bu ayırım günümüzde de devam etmektedir, modern Britanya'da birçok çevrede filantropi 'adının söylenmesine cüret edilemeyen' bağışçılıktır. İngiltere'de 'yardımseverlik' kelimesi tercih edilmektedir. Bu sözcük daha modern, eşitlikçi ve saygıdeğer görülmektedir.⁸²

İlginç biçimde İngiltere'de filantropiye yüklenen menfi yan anlamlar, ABD'de yardımseverlik kelimesinin taşıdığı anlamlara çok benzemektedir.

---

79 ABD ve İngiltere'de Hayırseverlik: Cömertlik Fedakârlığa Karşı, Karen Wright, Sivil Toplum Çalışma Belgesi, 2002, sayfa 1

80 Prochaska, 1988, 1990; Dickens, 1853

81 Beveridge, 1948

82 Wright, 2002, sayfa 7

Britanya’da filantropi bir dereceye kadar kuşkulu bir tutum şeklinde görülürken yardımseverlik nispeten pozitif bir davranıştır.⁸³ İngiltere uzun bir gönüllülük tarihine, özel finanslamayı kamu menfaatine kullanan vakıf kurma geleneğine sahiptir.⁸⁴

İngiltere’de 1994-1995’te yapılan Aile Harcaması Araştırmasına göre bağış yapan haneler yıllık 132 Sterlin ve genel olarak haneler ise ortalama 24 Sterlin yani hane gelirinin yüzde 0.63’ünü vermiştir. Aylık rakamlara göre Ulusal Kanaat Anketi 1998’de yıllık bağış miktarını 108 Sterlin olarak açıklamıştır. Nüfusun yüzde 3’ü (NCVO bu kesim için ‘seçkin bağışçılar’ ifadesini kullanmaktadır) ayda 50 Sterlin ya da daha fazla yani tüm bağışların yaklaşık yarısını vermektedir.⁸⁵

İngiliz bağışlarının sadece yüzde 16.2’si dini temellidir.⁸⁶ Britanya milli piyangosunun da ülkedeki hayırseverlik üzerindeki etkisiyle ilgili büyük tartışmalar vardır. Kasım 1994’te kurulan bu sistem zamanla dünyanın en büyük piyangosu olmuştur. Piyangodan sağlanan gelirler sanat, hayırseverlik ve eğlence gibi kamu projelerini fonlamakta kullanılmaktadır. Piyango fonu bu tür kurumlara finans sağlayan en önemli kaynaktır. Çekilişe katılım oranı büyüktür; soru yöneltilen yetişkinlerin yüzde 52’si her hafta piyango bileti aldıklarını ifade etmiştir. Ankete katılanların çoğu bilet almayı hayırseverliğe yardım için iyi bir yol olarak algılamaktadır.⁸⁷

İngiltere’de bağışçılar daha ziyade kadındır. Genellikle az bir maaşla geçinen, daha az mala sahip emekliler ortalamadan daha az bağış yapmaktadır. İngiltere’de bir kurum için gönüllü olanın her zaman maddi katkı sağlaması beklenmemektedir.⁸⁸

---

83 Age sayfa 7

84 Owen, 1965, s. 837

85 İngiltere Merkezli Gönüllüler Ulusal Konseyi (NCVO), 1999, s. 3

86 Passey ve Hems, 1997, s. 31

87 age, s. 7

88 age, sayfa 11

İngiltere’de en zorunlu yardımlar kendileri ya da çevreleri için değil, kendilerinden daha kötü durumda olanlara yöneliktir. Yardımlar en çok uluslararası destek şeklinde olurken bunu sağlık araştırmaları, çocuk ve aile refahı, dini nitelikli yardımlar izlemektedir. En büyük 12 yardımsever kuruluş içinde 4 adedi sağlık, 3’ü denizaşırı yardım ve insan refahı, biri de çevrenin korunması için faaliyet göstermektedir. Resmi İngiliz kilisesi din adamlarını ve binalarını büyük ölçüde anonim şirketleriyle, daha çok üyelerinin taahhütlerinden olan diğer dini kuruluşlarla fonlamaktadır. Yüksek öğrenim de daha ziyade devlet ödeneğiyle finanse edilmektedir. 1990’da yüksek öğrenimin yüzde 69’u kamu kaynaklarıyla fonlanmıştır.⁸⁹

İngiltere’deki bağış isteme stratejileri evrim geçirmekte, çeşitli dramalar sahnelenerek benzersiz modellere dönüşmektedir. İngiltere’de hâla 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başında düşünmeden bulunan metotlara büyük ölçüde bağlı kalınmaktadır. Kendiliğinden icat edilen modeller bağışların yüzde 83’ünde, daha planlı yöntemler ise yüzde 17’sinde kullanılmaktadır. Britanya’da en etkili yol bağışların yüzde 35’inin yapıldığı kumbara metodudur. Gönüllüler trafiğin yoğun olduğu yerlerde ellerinde genelde plastik olan kumbaralar yoluyla bağış toplamaktadır.⁹⁰

İngiltere’deki en popüler teknikler daha küçük bağışlara sebep olmaktadır. Kumbaralara atılan para ortalama 0.8 dolar, ev ev dolaşarak toplanan para ortalama 1.6 dolar olmaktadır.⁹¹

İngiltere’de bireysel bağış ve özelde filantropi, etkisiz ve zayıf bir strateji olarak algılanmaktadır. İngiltere’de halkın yüzde 88’i devletin daha fazla yardım yapması gerektiğine ve ihtiyaç duyulan parayı toplamak için hayırseverliğe güvenmemesi gerektiğini belirtmiştir.⁹²

---

89 Age sayfa 12

90 Age sayfa 13

91 Pharoah, 1996

92 Jowell, 1994, s. 3

İngiltere'deki çoğu insan yıllık vergi iade formu doldurmamaktadır. Vergilerini doğrudan maaş zarflarından almaktadırlar. Neticede, birinin vergilerini azaltmak için daha az strateji vardır. Nüfusun vergi iade formu dolduran kesimi (kendi işi olan ve daha fazla vergi ödeyenler) arttıkça bu değişebilecektir.⁹³

Dini pratikler ve yardımseverlik çeşitli şekillerde birbirleriyle yakından ilgilidir. İngiltere'de dini kuruluşlar yardımların önemli alıcısıdır. Dini kuruluşlar yardımların aktif olarak uygulandığı yerlerdir.

Birleşik Devletler ve İngiltere bir tarihi, birçok mirası, bir dili paylaşan benzer ülkelerdir. Değişik uluslararası rolleri olsa da özel ilişkileri vardır. Temel filantropik kuruluşlar, hayırseverlik yasası İngiliz köklerden gelmektedir. Ancak yardım faaliyetleri birbirinden oldukça farklıdır. Bu, ABD-İngiltere arasındaki kuruluş ve politika değişimini durdurmamıştır. İngiltere'den ABD'ye olan transferi ABD'den İngiltere'ye olan ters yönlü bir transfer izlemiştir.⁹⁴

1.3.3. Doğu Avrupa Örneği

Son 20 yılda Doğu Avrupa ülkelerinde sivil toplumun gelişmesine yönelik hızlı adımlar atılmıştır. Örneğin Polonya'da 1990'da yönetimi ademimerkeziyetçi anlayışa dönüştüren reformlar yapılmıştır. Sayısız idari sorumluluk yerel yönetimlere verilmiştir. O günden bu yana yerel yönetimler sayısız alanda STK'larla yüksek seviyede işbirliği yapmaktadır.⁹⁵

Rusya'da da STK'ların boyut ve çeşitliliği dikkat çekicidir. Rusya'daki STK'lar faaliyet, boyut, fonlama ve yapı bakımından çok çeşitlidir. Moskova, Perm, Krasnokamsk ve Arzamas'ta Kent Enstitüsü ve Kent Ekonomisi Enstitüsü

---

93 Age s. 17

94 Wright, 2002, s. 25

95 Rusya'da Sivil Toplum ve Etkili Yerel Hükümeti Geliştirmek, Raymond J. Struyk 2003, sayfa 24

(IUE-Moskova) sosyal sektör reformları için yerel yönetimlerle çalışmaktadır. Avrupa Rusya'sındaki tüm bu şehirlerin nüfusları geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Moskova, 8 milyon; Perm, 1 milyon; Krasnokamsk, 70 bin; Arzamas 110 bin.⁹⁶

Sosyal servis sağlayan Rus STK'larının yetenekleri çok geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Uluslararası kuruluşlardan teknik ve finansal destek alan STK'lar vardır.⁹⁷ STK tahminlerine göre Rusya'da yaklaşık 300 bin STK'da 1 ila 2 milyon arasında kişi çalışmaktadır.⁹⁸

Rusya, Ermenistan, Polonya, Hırvatistan, Arnavutluk, Kırgızistan ve Macaristan'da yerel yönetimler STK'ları sosyal hizmet sağlayıcıları olarak 3 yolla destekleyebilmektedir:

1-) Aynı yardım: Ücretsiz ofis gibi destekler. Bu tür en sık rastlanan destek çeşididir.

2-) Ödenek: İsteğe bağlı olarak ya da yarışma yoluyla verilmektedir. Ödenekler Macaristan, Polonya ve Rusya'da oldukça yaygındır. Macaristan ve Rusya'da ödenekteki eleme süreci pek saydam değildir. Yarışma usulü verilen ödenekler Polonya ve Hırvatistan'da daha yaygındır.⁹⁹

Hırvatistan Sosyal Refah Yasasına göre bütçenin yüzde 5'i sosyal refah kurumlarının barınma masraflarına ayrılmaktadır. Birçok şehir bu fonların bir kısmını "bütçe dışı yararlanıcılar" (STK'lar) için kullanmaktadır. Bu bağışlar rekabet usulüyle belirlenmektedir. Genellikle STK'ların çalışma planlarını sunmaları yolunda gazeteye bir ilan verilmekte, belediye meclisi hangi kuruluşların ödenek alacağına karar vermektedir.

---

96 Age sayfa 29

97 Age sayfa 39

98 Doğu Avrupa'da AB'ye Komşu Dört Ülkede Sivil Toplum, Dr Ernst Piehl, 2004, sayfa 18

99 Age sayfa 28

3-) Yerel yönetimlerle STK'lar arasında sosyal hizmet sunumuyla ilgili sözleşme imzalanmasıdır. Bu yöntem Hırvatistan ve Polonya'da vardır. 1996'da Macaristan'da yerel yönetimlerin yaklaşık yüzde 11'i STK'larla kontrat imzalamıştır. Ancak kontrat sayısı 900'le sınırlıdır. Sözleşmelerin yaklaşık yüzde 18'i sağlık bakımı ve refah hizmetleriyle alakalıdır. Ödemeler, STK'ların desteklenmesinde en fazla paya sahiptir.

Liberal demokrasi ve sivil toplum sektörünün en fazla geliştiği yerlerde STK'lar sözleşme yapma hususunda bazı başarılar elde etmiştir. İlginç biçimde bu ülkelerde bile yerel yönetimler yarışmaya gitmeden sözleşmeler düzenlemektedir.¹⁰⁰

1.3.4. ABD Örneği

ABD'de bireysel bağış GSYİH'nin yaklaşık yüzde 2'sidir.¹⁰¹ 'Filantropi', ülkede kelime ve uygulama bakımından çok popülerdir. Filantropi olumlu ve güçlü bir terim olarak görülmekte ve hem sağ hem de sol tarafından yaygın biçimde kullanılmaktadır.¹⁰² ABD'de filantropi artan biçimde etkili bir şey, yardımseverlik ise büyüklük taslama ve modası geçmiş bir kavram olarak algılanmaktadır.¹⁰³

ABD uzun bir gönüllülük tarihine, özel finanslamayı kamu menfaatine kullanan vakıf kurma geleneğine sahiptir.¹⁰⁴ Birleşik Devletler'de hane başına 1998'de 754 Dolar, hanenin gelirinin yüzde 1.7'sini; bağış yapan haneler ortalama bin 75 Dolar ya da gelirlerinin yüzde 2.1'ini ve giderin yüzde 2.5-3.3'ünü vermiştir.¹⁰⁵

100 Age sayfa 29

101 Age, s. 1

102 Age sayfa 7

103 Age sayfa 7

104 Owen, 1965, s. 4

105 NCVO, s. 3

ABD’de 1990’ların sonlarında bağış miktarlarında büyük artışlar yaşanmıştır. Ülkede bağış 1996-1998 arasındaki 3 yılda toplam yüzde 36.8 artmıştır.¹⁰⁶ O zamana kadar bağışlar senede yüzde 5-8 oranında artmaktaydı.¹⁰⁷ Bu artışlar ülkenin güçlü ekonomisi ve bilhassa borsadaki eşi görülmemiş değer artışıyla ilgilidir.¹⁰⁸

ABD’nin zengin ve büyük miktarda kullanılabilir gelire sahip olduğu düşüncesi büyük ölçüde doğrudur. Döviz paritesi bağlamında alım gücü hesaba katıldığında ABD Britanya’dan yüzde 50 daha zengindir. ABD’de bağışçılığı dini sebepler etkilemektedir. 1998’de Birleşik Devletler’in toplam bağışının yüzde 43.6’sının dini kökenli olduğu hesaplanmıştır.¹⁰⁹

ABD’de erkekler daha fazla gelir elde ettikleri ve bağışı kariyerde başarı için bir sosyal gereksinim olarak algıladıkları için daha fazla bağış yapmaktadırlar. Emekliler de para biriktirmiş oldukları için daha çok bağışta bulunabilmektedirler. Ülkede gönüllülük ve yardımseverlik birbirini tamamlar nitelikte görülmektedir.¹¹⁰

Amerikalılar açıkça görebildikleri, hissettikleri, anladıkları ihtiyaçlara para vermeye meyillidir. Maddi desteklerinin çoğu kendileriyle ilgili organizasyonlara gitmektedir. Kiliselerine, gittikleri üniversiteye ya da ailelerine yardımcı olan hastanelere destek sağlamaktadırlar. Birleşik Devletler’de bağış ulusal düzeyde odaklanıp örgütlenmekten ziyade yereldir. 1998’de bireyler bağışlarının en büyük kısmını dini amaçlarla (yüzde 43.6) verirken bunu eğitim (yüzde 14.1), sağlık (yüzde 9.7), hayırsever vakıflar (yüzde 9.7), insani hizmet (yüzde 9.2), kamu yararı (yüzde 6.2), sanat (yüzde 6) çevre (yüzde 3) ve uluslararası ilişkiler (yüzde 1.2) takip etmektedir.¹¹¹ Birçok Amerikalı

---

106 AAFRC, 1999, s. 939

107 Saxon-Harrold, 1999, s. 93

108 Wright, 2002, sayfa 9

109 AAFRC, 1999, s. 43

110 Passey ve Hems, 1997, s. 31

111 AAFRC, 1998, s. 53

yakınlarında bunca ihtiyaç sahibi varken dünyadaki muhtaçlara yardımın anlamsız olduğuna inanmaktadır.¹¹²

Birleşik Devletler’de yardımların çok büyük çoğunluğu vericilerin önceden düşünmesini gerektiren metotlarla yapılmaktadır. Kiliseler üyelerinden genellikle büyük miktarda yıllık bağış yapmalarını isterler ve bu bağış haftalık taksitlerle yardım tabağına bırakılmaktadır. Orta ve büyük ölçekli kuruluşlarda çalışanlardan her yıl yerel United Way (ABD’de para toplayan ve bu parayı başka hayır kuruluşlarına aktaran bir kurum) ya da diğer hayır kuruluşlarına yardım yapmaları istenmektedir.¹¹³

ABD’de hayırseverlik amacıyla yapılan bağışların vergiden düşülmesinin bir sonucu birçok bağışçının yıl sonunda oturup hayırsever kuruluşlara ne vereceklerini ve hangilerine hayırda bulunacaklarını düşünmelerine yol açmasıdır. Kurumlar bu süreci yılsonunda gönderdikleri geleneksel mektuplarla teşvik etmektedir.¹¹⁴

Amerikan anayasasını hazırlayanlar limitsiz gücün kötüye kullanılma olasılığı nedeniyle devletin gücünü sınırlamaya çalışmıştır. Anayasa bu Lockean bakışı yansıtmaktadır. Anayasanın yapısı devletlerin – özellikle ulusal olanlarının – sınırlı bir rolü olması gerektiği yönündeki uzun ömürlü geleneksel anlayışla kuvvetlendirilmiştir. Birleşik Devletler gelişmiş dünyanın en düşük vergilerinden birini almasına rağmen birçok Amerikalı kendilerini federal vergilendirmenin, hatta hırsızlığa yakın bir eylemin kurbanı olarak görmektedir.¹¹⁵

ABD’de hem sağ hem de solun hükümet dışı çözümlere tam itimadı vardır. Vatandaşlar kişisel hayırseverliğin evrensel açıdan pozitif bir değer oldu-

---

112 Wright, 2002, sayfa 12

113 Passey ve Hems, sayfa 12

114 Age sayfa 13

115 Wright, 2002, sayfa 14

ğuna inanmaktadır.¹¹⁶ ABD’de filantropi hem sosyal liderliği hem de kişisel refahı gösterme vesilesidir. Seçkin sınıfa girmek için de sık sık araç olarak kullanılmaktadır.¹¹⁷

ABD’de iki kişinin çalıştığı, ev sahibi, üretim ve hizmetlerde çalışan aileler genellikle kendilerini ‘orta sınıf’ şeklinde tanımlamaktadır. Ev almak için verilen geniş devlet desteği, evi geliştirmek için kullanılan aşırı krediler mevcut gelirin üstünde bir yaşam standardı sunmaktadır. Bu durum nispeten mütevazı geliri olan hane halklarını bile ciddi yardımlar yapmaya teşvik etmektedir.¹¹⁸

Hayırseverlik için vergi teşvikleri ülkenin vergi yasasında 18. yüzyıldan bu yana vardır, kurumsallaşmıştır ve önemli miktardadır. Vergi harcamalarında yaklaşık 17 milyar doları bulmaktadır.¹¹⁹ Yardım kuruluşlarının vergi statüsü çok merkezidir, vergi yasasında kar amacı gütmeyen kuruluş olarak geçmektedirler ve bu tür organizasyonlara verilecek bağışlar vergi indirimine tabidir. ABD’de yardımlardaki vergi teşviklerinin anahtar faktörü bağışçıya direkt faydadır.¹²⁰

Uluslararası alanda sivil toplumu geliştirmek için kuruluş ve pratikleri geliştirmek eğilimi vardır. Bu süreçte büyük ölçüde ABD’nin tecrübelerinden faydalanılmaktadır. Politika ve kurumlar özel kültürel koşullarda oluşmaktadır ve etkilidir. Benzer politika ya da uygulamaların bir diğer yerde de başarıya ulaşacağını varsaymadan önce yapı, norm ve inançların birbirine uyup uyumadığına bakılmadığıdır. Politika ve kurumlar uygun ve isteniyorsa bunların basitçe transferinden önce yerel kültür ve pratiklere uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde başarısız olunabilir.¹²¹

---

116 Jowell, 1994, s. 3

117 Wright, 2002, sayfa 15

118 Age sayfa 16

119 Howard, 1997, s. 3

120 Wright, 2002, s. 17

121 Age, s. 25

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM

Türkiye’de sivil toplumun tarihine ilişkin değişik görüşler bulunmaktadır. Bu konuda kesin veriler bulunmamakla birlikte sivil toplumu sadece “siyasi alanın dışında yer alan örgütsel yaşam” olarak değerlendirirsek, Türkiye’de sivil toplumun oldukça uzun bir tarihe sahip olduğunu düşünebiliriz. Türkiye’de de Dünyada olduğu gibi sivil toplum kavramı dönemler itibarıyla değişen öneme sahip olmuştur. Bugün hem sivil toplumun toplumsal değişimin önemli bir alanı olarak güçlendiğini, hem de STK’ların bir örgütsel yaşam alanı olarak farklı yapılanmalar halinde yaygınlaştığını görmekteyiz.¹²²

2.1. Osmanlı Dönemi ve Osmanlı’da Vakıflar

Modern Türkiye’de sivil toplum ve filantropi (hayırseverlik), en az üç ana gelenek tarafından biçimlenmiştir. Kronolojik olarak bakıldığında ilk olarak karşımıza Roma/Bizans etkisi çıkmaktadır.¹²³ Ancak Roma/Bizans ve Osmanlı/Türk vakıflarının kapsamlı bir karşılaştırması henüz yapılmamıştır.¹²⁴

---

122 Dernekler Dergisi, 2008 sayı 4, s. 51

123 Duncan-Jones, 1982, s. 64

124 TÜSEV, Osmanlı Dönemi Vakıflarının Ekonomik Boyutları-2005-Bahçeşehir Üniversitesi, S. 21

İkinci gelenek, kendisi temelde İslam ilkeleri ve İslam hukuku etkisinde olan Osmanlı uygulamalarıdır. Aydınlanma ve Fransız devrimi sonrasında, üçüncü önemli etki Batı'dan gelmiştir.¹²⁵

Bu gelenekleri tamamıyla birbirinden bağımsız bir şekilde ele alamayız; tam aksine, çarpıcı devamlılıklar ve etkileşimler gözlemlemek mümkündür. Örneğin, İslam modern Batı'yı etkilemiştir.¹²⁶ 18. ve 19. yüzyıllarda Batı dünyada üstünlüğünü kurarken, Batı politikaları ve kurumları Osmanlı filantropisini etkilemeye başlamıştır.¹²⁷

Osmanlı döneminin sivil toplum köklerine inmek için zamanın sosyal, ekonomik ve devlet sistemini incelemek gerekmektedir. Toplumu bir arada tutan ve limitlerini belirleyen siyasi otoriteydi. Ekonomik hayat yasa koyucu tarafından yönetilmekteydi.¹²⁸

Birçok bilim adamı Sunar'ın tasvir ettiği bu sistemin güçlü olduğunu ve nesilden nesile miras kaldığını belirtmektedir. Sivil toplumun geçtiğimiz asırlarda gelişmemesinin nedeni olarak gösterilmektedir.

Kalaycıoğlu bu yapının güçten ziyade sivil toplumu engelleyen bir zayıflık olduğunu kaydetmektedir. Bu zayıflık devletin düzenleyici ve paylaşımcı kapasitesinde zayıflığa neden olmakta, devlet elidini (merkez) bir dereceye kadar kırılğan, kitlelerin (kabuk) tatminsizliğinden korkan bir hale getirmektedir.¹²⁹

Osmanlı dönemi, Türkiye Cumhuriyeti'ne değer, gelenek ve yönetim biçimleri konularında miras bırakmıştır. Osmanlı'da Batı'dakilerden ve günümüz

---

125 Age s. 22

126 Çizakça, 2000, s. 8, 15

127 Çizakça, 2005, s. 22

128 İlkey Sunar, *Populism and Patronage: The Democrat Party and Its Legacy in Turkey*, in *State, Society and Democracy in Turkey*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 1, 39

129 Ersin Kalaycıoğlu, "Civil Society in Turkey: Continuity or Change?," in *Turkish Transformation: New Century New Challenges*, W.Beeley, Brian (ed), 2002, s. 71

dünyasının tanım ve fonksiyonlarından farklı da olsa sivil toplum ve onun kurumlarının erken biçimleri görülmektedir. Osmanlı zamanında büyük bir zanaatçı ve tüccar sınıfı bulunmaktaydı. Ekonomik hayat yeniden paylaşımaya dayanmaktaydı. Sistem sivil toplumun gelişmesine engel olsa da bugünkü sivil toplumun yaptığı bazı işleri yürüten eski vakıflar bulunmaktaydı.¹³⁰ Vakıfların kuruluş nedeni göz önünde tutulunca, bunun dini kuruluşu ile birlikte hizmet ve sosyal yardım amaçladığı ortaya çıkmaktadır. Vakıfların hayır evleri, akıl hastaneleri ve diğer hastaneler ile misafirhaneler, kütüphaneler, kervansaraylar, hamamlar, çeşmeler, okullar, medreseler ve diğer kültür kurumlarını kapsamış olması vakıf sorununun düzenlenmesinde uyulması gerekli olan kuralları göstermektedir.¹³¹

Burada vakıflara ayrı bir başlıkta değinilmesi gerekmektedir. Hem Selçuklu hem de Osmanlı'da yüzyıllarca "vakıfların eğitim, sağlık, din ile yol, köprü, kanal, saray, hamam, han, bent inşasında merkezi yönetimle sorumluluk paylaştığını" görmekteyiz. Birçok kamu hizmeti vermenin yanında mal varlığını da yönetmekteydiler.¹³² Osmanlı İstanbul varlığının çoğunu vakıflar yönetmekteydi. Balkanlar'dan Yemen'e uzanan Osmanlı topraklarında, vakıf şüphesiz en önemli filantropik kurumdu. Barkan ve Ayverdi'nin bulgularına göre, 1546 yılında yalnız İstanbul'da 2515 vakıf bulunmaktaydı. 1718 ve 1800 yılları arasında Halep'te (bugünkü Suriye) toplam 687 vakıf kurulmuştu. Kesin kanıtlar, vakıfların sadece Osmanlı İmparatorluğunda değil, Atlantik'ten Pasifik'e, yani Fas ve Cezayir'den Hindistan'a ve uzak Malezya ve Endonezya'ya kadar tüm İslam dünyasında geliştiğini ortaya koymaktadır.¹³³ Bazı görevleri nedeniyle sivil toplumun bir parçası olmanın da ötesinde hükümet dışı organizasyonların da erken örnekleri oldukları iddia edilebilir. Ancak bu argüman bu yapıların devletten bağımsız oldukları ya da şimdiki anlamda bir yapıya sahip oldukları anlamına gelmemektedir. Bu

---

130 Age s. 22

131 Mustafa Kemal Atatürk, 1 Mart 1922, TBMM 3. Yasama Yılı Açış Konuşması, Millet Meclisi Tutanak Dergisi D. 1. C, 18, S. 2

132 Dernekler Dergisi. 2008, s. 51

133 Çizakça, 2000, 24, 60-69, 167

vakıflar aynı zamanda “toplumdaki bir boşluğu dolduran, yoksulluğu yöneten, sosyal yardımlaşma sağlayan” ahi ve loncalardır. Her meslek bir loncada organize olmuştur. Bu loncalar günümüz STK’ları gibi hareket etmekteydiler ve onları modern sendikalara benzetmek mümkündür.¹³⁴

Orta çağda İslam dünyasında doğan fütüvvet anlayışı, ahilik ve lonca teşkilatları Osmanlı döneminde toplumsal sosyal güvenliğin sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Ahilik fütüvvet, ahlak ve dayanışma anlayışına dayalı İslam esaslarına göre kurulmuş bir esnaf ve sanatkârlar örgütlenmesidir.¹³⁵ Daha Orhan Gazi zamanında, günün ihtiyaç ve koşullarına göre zeamet, tımar, yurtluk, ocaklık ve muhtacın gibi namlarla kişilere, dul ve yetimlere bazı kayıt ve koşullarla sosyal haklar tanınmış ve bu hakların karşılanabilmesi için bazı esaslar konulmuştur.¹³⁶

Osmanlı İmparatorluğu’nda sosyal yardım devletin asli işleri arasında yer almamaktadır. Devletin bizzat içinde olmadığı, fakat düzenleme ve desteklemesiyle dolaylı olarak katıldığı sosyal yardım hizmetleri, Osmanlı döneminde Fütüvvet Ahilik, meslek örgütleri (loncalar), aile içi yardımlaşma ve dinsel temele dayalı öteki hayır kurumları tarafından yürütülmüştür.¹³⁷

Dünyada kurulan ilk kadın teşkilatı Bacıyan-ı Rum (Anadolu Kadınlar Birliği) ise Ahilerin kadın kolunu meydana getirmektedir. Başlıca faaliyetleri arasında zor durumdaki kadın ve çocuklara yardım etmek, kimsesiz ve yoksulları barındırmak gibi özelliklerin bulunduğu bacılık aynı zamanda bir eğitim ve öğretim ocağı olarak görülmektedir. Bacıyan-ı Rum çadircılık, keçecilik, boyacılık, halı ve kilimcilik, oya ve dantelcilik, dokumacılık ve örgücülük, nakışçılık ve çeşitli kumaşların imal edilmesi ve bunlardan giysi yapılmasını

---

134 Dernekler Dergisi, 2008, s. 51

135 Zahit Gönençan, “Osmanlı Döneminde Sosyal Güvenlik Sistemleri”, s..32, <http://www.cmis.org.tr/dergi/012001/z-g%F6nencan.pdf>,

136 Sait Dilik, Türkiye’de Sosyal Sigortalar, İktisadi Açından Bir Tahlil Denemesi, 2. B., Ankara 1972, s. 25

137 Nüvit Gerek, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, 2. Baskı, Eskisehir: T.C.Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1178, 2002, s.64-65

öğreterek kadınların mal ve ürün üretimine katkıda bulunmasını sağlamaktadır. Ayrıca bu kadınların binicilik ve atıcılıkta usta oldukları, savaşa katılarak erkeklerle birlikte savaştıkları, devlet yönetiminde dahi söz hakları olduğu, hatta erkekler savaşa gittiğinde devleti yönettikleri ifade edilmektedir.¹³⁸ “Ahi teşkilatı” ile bir çeşit kadın örgütlenmesi olan “Bacı Teşkilatı” gibi yapılanmalar yakın tahlilde ele alındığında devlet himayesinde kurulan devlet desteğinde ve denetiminde genel hizmet gören kurumlar konumundadır.¹³⁹

Osmanlı ekonomisinin yaklaşık yüzde 16’sına hâkim olan vakıflar, gelirlerinin ortalama yüzde 11.2’sini sosyal yardım faaliyetlerine ayırmışlardır.¹⁴⁰ Vakıf kurumunun tarih boyunca sosyal güvenlik ve sosyal yardım fonksiyonlarını içinde barındıran bir niteliğe sahip olduğu bilinmektedir.¹⁴¹

Burada hemen altını çizmek gerekir ki, Osmanlı devleti, kuruluşundan itibaren bağlı bulunduğu İslâm dininin gereklerine göre bir toplum yaşantısını ve hukuk sistemini esas almış¹⁴²; sosyal güvenlik alanında da bu dinin etkisi fazlasıyla hissedilmiştir. Genel olarak Müslüman topluluklarda devletin, ülkedeki yoksulları gözetmek, muhtaçları korumak ve işsizlere de yardım elini uzatmak gibi görevleri vardır.¹⁴³ Devletin, bu gibi pek çok yükümlülüğü[□] olmasına rağmen, bu görevlerini yerine getirmede vakıflar gibi sivil toplum kuruluşları devlete yardımcı olmuşlar, onun görevini hafifletmişlerdir.¹⁴⁴

Sosyal ve güvenlik kelimelerinden oluşan “sosyal güvenlik” kavramı, top-

---

138 Mikail Bayram, Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı, *Türkler Ansiklopedisi* Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, 365-370.

139 İsmail Doğan, *Sivil Toplum, Ondan Bizde de Var*, İstanbul 2000, s. 32

140 Nazif Öztürk, *Yoksulluk ve Sivil Toplum Kuruluşları, Yoksulluk Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul, 2003 s. 27

141 Mehmet Merve Özaydın, “Vakıfların Sosyal Politika İşlevleri ve Günümüzde Artan Önemi”, *İş Hukuku ve İktisat Dergisi: Prof.Dr. Kamil Turan’a Armağan*, Sayı: 2, Cilt: 7, 2003, s. 7

142 Murat Şen, “Osmanlı Hukukunun Yapısı”, *Osmanlı VI Teşkilat*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 327-339; Halaçoğlu, s. 307, 390-391

143 Mehmet Şeker, *İslam’da Sosyal Dayanışma Müesseseleri*, İstanbul 1991, s. 138

144 Yılmaz Öztuna, s. 161-162

lumu ilgilendiren (içtimaî) güvenlik anlamında kullanılmaktadır.¹⁴⁵ Sosyal güvenlik tehlikesi ya da riski¹⁴⁶ denilen olaylar insan iradesi dışında başa gelen ve başa gelince onu çalışma gücünden, dolayısıyla kazançtan mahrum eden veya ne zaman gerçekleşeceği bilinmemekle beraber, ileride gerçekleşmesi olası ya da muhakkak olan ve buna maruz kalan kişinin mal varlığında eksilmeye sebebiyet veren olaylardır.¹⁴⁷ Bu açıdan sosyal güvenlik, toplumu oluşturan fertlerin kendi iradeleri dışında uğrayacakları tehlikelerin zararlarından kurtarılma garantisi manasına gelmekte ve kişileri, gelirleri ne olursa olsun belli sayıdaki risklere karşı güvende tutan bir kurum veya kurumlar bütünü olarak kabul edilmektedir.¹⁴⁸ Bunu kısaca, şahısların ekonomik güvencelerini sağlayan tedbirlerin bütünü şeklinde algılamak da mümkündür.¹⁴⁹

Sosyal güvenlik politika ve sistemleri, ekonomik, sosyal ve siyasal yapı ve koşulların bir sonucudur. Avrupa'da bugünkü anlamıyla sosyal güvenlik sistemlerinin meydana gelebilmesi için sanayi devriminin ve buna bağlı olarak sosyal koruma gereksinimi içinde olan bir işçi sınıfının ortaya çıkmasını beklemek gerekmiştir. Türkiye'de ise mezkûr ekonomik ve siyasal şartlar çok farklı bir gelişim seyri takip etmiş, Osmanlı Devletinin sanayileşme sürecine girmemiş olması gerçek manada bir sosyal politikanın oluşumunu önlemiştir. Sınırlı ve dağınık sosyal koruma önlemleri de çağdaş anlamdaki sosyal güvenlik sistemine dönüşmemiştir.¹⁵⁰ Bu zaviyeden, Osmanlı Devleti'nde sosyal politika önlemleri çok sınırlı ve kısıtlıdır.¹⁵¹ Devletin bir sanayileşme dönemi yaşamamış olması, sosyal mevzuatın doğmamış bulunmasının başlıca sebebidir. Bu açıdan devlet içinde düzenli ve çağdaş manada bir sosyal güvenlik sisteminden söz etmek pek kolay değildir.¹⁵²

---

145 Turan Yazgan, Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Meseleleri, İstanbul 1981., s. 7

146 Yazgan, Türk Sosyal Güvenlik Sistemi, s. 14

147 Turan Yazgan, Görüşler, İstanbul 1977, s. 7

148 Mehmet Akad, Teori ve Uygulamada Sosyal Güvenlik Hakkı, İstanbul 1992.

149 Kenan Tunçomağ, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, 4. B., İstanbul 1988, s. 42.

150 Ali Güzel/ Ali Rıza Okur, Sosyal Güvenlik Hukuku, 7. B., İstanbul 1999, s. 8

151 Cahit Talas, Sosyal Politika, Birinci Kitap, Sosyal Politikaya Giriş ve Tarihsel Gelişim

152 Talas, Sosyal Ekonomi, s. 589, 591

Osmanlı Devleti'nde, Batıdaki gibi, sosyal güvenlik düşüncesi, karşılıklı yardımlaşma anlayışı ile başlamış ve gelişmiş; geçimini emeğiyle sağlayanların sosyal güvenliği esas itibariyle üç esasa dayandırılmıştır. Bunlar, aile içi yardımlaşma, meslek teşekkülleri çerçevesinde yardımlaşma ve sosyal yardımlar olarak özetlenebilir.

Osmanlı vakıflarının tanımı ve niteliği konusunda değişik görüşler öne sürülmüştür. Baskın olan görüşe göre vakıf, menfaati insanlara ait olmak üzere bir eşyayı (aynı) Allah'ın mülkü olarak saklamak, başkasına geçirilmesini (devrini) yasaklamaktır.¹⁵³ Diğer görüşe göre ise, vakıf, bir mülkün aynı sahibinde kalmak üzere, bir şeyin menfaatini fakirlere tasadduk etmek veya hayır cihetlerinden birine bırakmak için bir şeyi tutmak, hapsetmektir.¹⁵⁴

Vakıflara bırakılan hizmetlerin görülmesi maksadıyla özel kişiler yanında, başta padişah olmak üzere diğer devlet büyükleri de vakıflar tesis etmiş; vakıflar vergi bağışıklıkları ve başka yollardan devletçe de desteklenmiştir. Öyle ki 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'ndeki taşınmaz malların büyük bir bölümünün vakıfların elinde bulunduğu; toplam taşınmazlar içinde vakıfların payının dörtte üç oranına ulaşmış olduğu belirtilmektedir.¹⁵⁵ Hatta Batılı bazı sosyal siyasetçiler, 16. yüzyılda Osmanlı devleti için "vakıf cenneti" ifadesini kullanmışlardır.¹⁵⁶

Özetlemek gerekirse, devlet fonksiyonlarından siyasi özellik taşıyan ve otoriteye ihtiyaç gösteren vatan müdafaası ile kamu güvenliği gibi hizmetler hükümet eliyle yürütülmüş; bunun dışında kalan geniş alandaki kamu hizmetleri ise yardım vakıfları aracılığı ile yerine getirilmiştir. Bu tesislerin bazılarından toplumun bütünü, bazılarından ise yalnızca düşük gelirli ihtiyaç

---

153 Ömer Nasuhi Bilmen, Hukukî İslamiye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, C. IV, İstanbul 1985, s. 284

154 Ahmet Akgündüz, Vakıf, s. 40

155 Sait Dilik, Sosyal Güvenlik, s. 37

156 Yazgan, Görüşler, s. 21

sahipleri istifade etmişlerdir.¹⁵⁷ Tarihsel süreç içerisinde, vakıf kurumu sadece dini hizmetleri yerine getirmekle kalmamış, bunun çok ötesinde, eğitim, öğretim, sağlık, sosyal hizmetler, yol, su, köprü, han, hamam ve kervansaray gibi kamunun ağırlıklı olduğu ekonomilerde kamu kuruluşlarınca yerine getirilen pek çok hizmetler vakıflar eliyle yapılmıştır. Uzun bir geçmişe ve geleneğe sahip olan vakıf kurumu iyi yönetildiği ve yeterli gelire sahip olduğu sürece gelirleriyle giderlerini karşılayabildiklerinden hizmetlerini aksatmadan yürütmüşlerdir. Ancak, Osmanlı İmparatorluğunun gerileme dönemlerinde özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren gittikçe gerilemeye başlamışlar ve misyonlarını yerine getiremez duruma düşmüşlerdir.¹⁵⁸

Osmanlı Devleti'nde fakirlere sosyal yardım veren ve daha çok başkasının müdahalesini gerektiren tekniklerden biri de din kurallarına göre yapılan (daha çok dini bir nitelik taşımakta olan) sosyal yardımlardır. Nitekim İslam dininin emrettiği zekât, fitre, kurban kesme, adak ve kefaretle, diğer sadaka ve bağışlar şeklinde dar gelirlilere ve muhtaçlara yapılan yardımlar, yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere doğru, gelirin belirli çapta yeniden dağılımını temin etmiştir. Toplumdaki yoksul kimselere bayram gibi birtakım vesilelerle yapılan geçici yardımlar da bu kapsamda sayılmaktadır.¹⁵⁹ Bu yardımları varlıklı sınıf kişisel (bireysel) olarak yapmıştır. Görüldüğü gibi, toplumda, gelirleri yüksek olan kişiler, yoksul ve muhtaç şahıslara, zekât, fitre, bağış, sadaka, adak, kefaret, kurban adı altında dini nitelikte olan birtakım sosyal yardımlar yapmışlardır. Bireysel nitelikli bu sosyal dayanışma dışında, İmparatorluk döneminde oldukça yaygın olan vakıflar, gördükleri hizmetler bakımından dini, hukuki ve sosyal müessese olarak sistem içinde yerini almıştır. Hassaten "Avarız" ve "Müessesatı Hayriye" adını taşıyan vakıflar, muhtaçlara yönelik sosyal yardımları organize etmişlerdir.¹⁶⁰ İmpara-

---

157 Zahit Gönencan, "Osmanlı Döneminde Sosyal Güvenlik Sistemleri", Çimento İşveren, C. 15, S. 1, Ocak 2001 s. 36, 37

158 Prof. Dr. Davut Aydın, Anadolu Üniversitesi, Cumhuriyet Dönemi Vakıfları: Tarihi Bir Bakış ve Vergi Muafiyetine Sahip Vakıfların Mali Krizi, TÜSEV, 2006, s. 36

159 Tunçomağ, s. 43

160 Ethem Çengelci, "Türk Sosyal Yardım Sistemine Genel Bir Bakış", **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, (Ankara: SHÇEK Yayını, 1989), s.11.

torluğun son zamanlarında “Darülaceze”, “Darüleytamlar” ve “Kızılay” vb. kurumlar da sosyal yardım bakımından önem kazanmışlardır.¹⁶¹

Osmanlı'nın bu dönemde esinlendiği Batı'da tek bir filantropi geleneği yoktur. Anglo-Sakson ve özellikle de Amerikan filantropisi oldukça liberal iken, Fransızlar, tüm “ara kurumları,” bu arada kendi vakıflarını da, ortadan kaldırma yoluna gitmişlerdir. 18. yüzyıldan 20. yüzyıl başına kadar vakıflara karşı Fransız politikaları genel olarak düşmancadır. Bu farklı Batı gelenekleri arasından, Osmanlı filantropisi üzerinde en büyük etkiyi Fransız olanı yapmıştır.¹⁶²

Fransız etkisi, Osmanlı İmparatorluğu'na vakıf sisteminin giderek merkezileşmesi şeklinde yansımıştır. 19. ve 20. yüzyıllardaki Osmanlı filantropisinin baskın özelliği yavaş fakat kesin bir şekilde vakıf sektörünün yerini, pek çok ülkede olduğu gibi, devlet tarafından sağlanan hizmetlerin almasıdır. Sosyal devletin evrensel büyümesinin Türkiye'deki etkisi Türk vatandaşlarının sosyal beklentilerinin sorumluluğunu devlet sistemine yüklemesidir.¹⁶³ Bu dönemde alınan tüm önlemler “sınırlı, dar alanlı ve dağınık” niteliktedir.¹⁶⁴

2.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet hükümetleri çok geniş bir coğrafi alana yayılmış, kapsamlı, gelirleri giderlerini karşılamayan, devlet desteğinden yoksun, ağır yönetim sorunları içerisinde bulunan, denetim dışı kalmış, sayıları bile bilinmeyen, farklı hukuk düzenlerine göre kurulan ve işleyen ancak çok zengin kültür ve tarihsel birikime sahip bir vakıf düzenini devralmıştır.¹⁶⁵

---

161 Gerek, a.g.e., s.67.

162 Çizakça-2005-s. 22

163 Age, s. 22

164 Gerek., s.68.

165 Aydın, sayfa 36

2.2.1. 1990 Öncesi

Bürokratik düzen geleneği çok güçlüydü, bu Türkiye Cumhuriyeti'nde de özellikle sivil toplumun her türünün kontrol edildiği tek parti döneminde de devam etmekteydi. Erken Cumhuriyet döneminde bazı sivil toplum çalışmaları yapılmakla birlikte bu çalışmalar devletin destek ve isteği doğrultusunda olmaktadır. Örneğin Türk Kadınlar Birliği, Halkevleri ve Türk Eğitim Derneği gibi yapılanmalar Cumhuriyet'in getirdiği yeniliklerinin halka aktarımı için araçsal bir görev taşımışlardır. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu'ndan tevarüs eden devletçi bir anlayış, Türk sivil toplum yorumlamasının da kendine özgü bir yanını oluşturmuştur.¹⁶⁶ Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte sivil toplum anlayışı yeni boyutlar kazanmıştır.¹⁶⁷

Sivil toplum ve hükümet dışı kuruluşlar çok partili sisteme geçişle birlikte yükselişe geçmiştir: Bu, demokrasiye doğru atılan büyük adımlardır ve sivil toplumu da etkilemiştir. Bununla birlikte Türkiye'de demokratikleşme devletin bürokratikleşmesinden sonra, toplumun endüstrileşmesinden önce meydana gelmiştir. Bu nedenle Demokrat Parti demokratikleşmenin bir parçası olarak ortaya çıktığında karşılaştığı şey devlet ve toplum arasındaki sert uyumsuzluktur.¹⁶⁸

Politik kültürdeki değişim, eğitimin artması ve demokrasi inancı¹⁶⁹ toplumun hakları, kapasiteleri ve rolleri konusunda daha bilinçli olmalarına neden olmuştur. Bu yüzden vatandaşlar kendi haklarını kendileri savunmaya ilgi duymaya başlamışlardır.

---

166 Levent Eraslan, Türkiye'de Eğitim Alanında Sivil Toplum Örgütlenmesi Bağlamında Eğitim STK'larının Yapısal Özellikleri ve Bir Kategorileşme Denemesi, s. 68

167 Gerek, s.69

168 Sunay, 2004, s. 65

169 Göymen, ders notları

2.2.2. 1990 Sonrası

Globalleşme süreci, sivil toplumun da gelişmesine yol açmıştır. Devlet kendisini özelleştirmeye ve ekonomik alanı terk etmeye başlamıştır. Boşluğu firmalar doldurmuş, kendi faaliyetlerinin toplum üzerinde kesinlikle olumsuz etkileri olduğunu fark etmeye başlamışlardır. “Sosyal sorumluluk” anlayışının yeni formunda sivil topluma bir şekilde yardım etmeye başlamışlardır. Globalleşme hareketi sivil toplumun gelişmesine yarayan liberalleşme ve bireyselleşmeyi de arttırmaktadır. Türkiye bu konseptlerle AB’den daha geç karşılaşmıştır. Bu karşılaşmadan önce Osmanlı’dan gelen bir gelenek olan toplumun çıkarının bireyden önce geldiği anlayışı daha önemli görülmekteydi. Yeni hareketlerin ortaya çıkışıyla birey toplumdan farklı bir aktör olduğunu fark etmeye başlamıştır.

1993’te özel radyo ve televizyonları yasaklayan kanunun yürürlükten kalkması üzerinde medyanın etkisi çok artmıştır. Bağımsız medya, devleti ve sivil toplumu vatandaş karşısında daha şeffaf ve hesap verebilir yapmıştır.¹⁷⁰

1999 depremi gibi özel olaylar da sivil toplum üzerinde etkili olmuştur.¹⁷¹ 17 Ağustos 1999’un sonuçlarını yönetmekte ve harekete geçmekte geciken ve etkisiz kalan devlete rağmen vatandaşlar ve AKUT gibi organizasyonlar kendi imkân ve kapasiteleriyle sonradan çok tartışılacak müdahalelerde bulunmuşlardır. Bu sivil toplumun “alttan gelen”¹⁷² bir hareket olarak davranmaya başlamasına yol açmıştır. Doğal felaketlerde müdahale sorumluluğu daha önce devlete verilmişken vatandaş bunu kendisi üstlenmiş, bu da devletin geleneksel imajını kırmıştır.

---

170 Michael Lake, AB’nin eski Türkiye Büyükelçisi 1991-1998); Macaristan’da hükümet dışı kuruluşlar, Türk STK’ları ve AB Reform süreci, 19-20 Kasım 2004, İstanbul

171 Kızılyaprak, Zeynel (ed); Yasalar, Etik, Deprem: Sivil Toplum Kuruluşları, Türk Tarih Vakfı, 2000

172 Paul Kubicek; “Deprem, Avrupa ve Türkiye’de Politik Değişim İhtimalleri”, Uluslararası İlişkilerin Orta Doğu Eleştirisi, Cilt 4, No.2 2001 yazı

Sivil toplumun gelişiminde anayasaların etkileri de göze çarpmaktadır. 1961 Anayasası değişik seslerin çıkmasına izin vermiş, değişim STK'ların gelişmesini desteklemiştir. Ancak ideolojik karşıtlık ve şiddetin çok fazla özgürlükten ileri geldiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Tepki olarak 1982 Anayasası sivil toplum ve STK'ların oluşumunun yasal temelini karmaşıklaştırmıştır. Bu kısıt, nispeten kurulması kolay olan vakıflara yönelime yol açmıştır. Fakat ekonomik sıkıntılar ve diğer nedenlerle Türkiye'de en yaygın hükümet dışı organizasyonlar¹⁷³ derneklerdir.

Türkiye'de sivil toplum hızla gelişmekte, ancak yaygınlık ve derinlik açısından sınırlı kalmaktadır.¹⁷⁴ Türkiye'deki vakıflar sivil toplumun önemli bir enstrümanıdır. Vakıfların çoğunun sınırlı mal varlığı ve küçük bağışlardan oluşan bir geliri vardır. Bu da vakıfların, bireysel servetin kamu yararına yönlendirilme aracı olarak çok yaygın kullanılmadığını göstermektedir. 1990'lı yılların başından beri kurulan vakıfların sayısında bir artış olmasına rağmen bunların çok azı belirli bir kaynağa ve STK'lara tahsis edilecek bir imkâna sahiptir.¹⁷⁵

AB süreci etkili olmasına karşın Türkiye'de sivil toplum ve onun organizasyonları sadece AB etkisiyle dönüşmemektedir. Bununla birlikte AB bu dönüşüm ve diğer sayısız aktif ve etkili aktörde en büyük etkidir. Özellikle Türkiye'nin adaylık statüsü kazandığı 1999 Helsinki Zirvesinden sonra hükümetler AB talepleri konusunda istekli hale gelmişlerdir.¹⁷⁶

AB'de lobicilik oldukça gelişmiştir. Lobicilik karar verme sürecini etkileme girişimidir. Bununla birlikte Türkiye'de lobicilik olumsuz yan anlamları ihtiva etmektedir (çoğunlukla özel aktörlerin ekonomik ve politik çıkarlar için

---

173 Ozan Erözden, "STK'lar ve Hukuki Çerçeve de Yenilik Talepleri Üzerine Notlar", Merhaba Sivil Toplum (haz. Taciser Ulaş), Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayın Dizisi, İstanbul 1998, s. 13-22

174 Armağan ve diğerleri sayfa 717

175 Özcüre, sayfa 14.

176 Baykal, sayfa 8

yürüttüğü faaliyetler olarak anlaşılmaktadır). AB ya da üye ülkelerde ise politik sürecin doğal bir parçasıdır. Lobiciler çok sayıda aktörden oluşabilmektedir. Örneğin hükümet dışı bir kuruluş çevreyi savunabilmekte veya bir firma çıkarlarını koruyabilmektedir.¹⁷⁷

Mart 2007 rakamlarına göre Türk STK'larından Avrupa Parlamentosunda (AP) faaliyet göstermek üzere akredite olan yani AP binalarına girmelerine olanak sağlayan kimlikler edinen yaklaşık 10 lobici vardır. Kendilerini ilgilendiren toplantılara girme, AP'de Türkiye'yi alakadar eden toplantılar düzenleme ve AP üyeleriyle ikili ilişki kurma serbestisine sahiptirler. Bu STK'lar ayrıca AP'yi Türkiye'deki gelişmeler konusunda bilgilendirmekte, enformasyon kanalı olarak görev yapmaktadırlar.¹⁷⁸

Türkiye'de sivil toplumun organizasyon kültürü Batıdakinden farklıdır. Ayrıca politik ve ekonomik değişimlere bağlı olarak Türkiye özellikle 20. asrın 2. yarısında peyderpey gelişmiştir. AB'nin Türkiye'de sivil toplum ve onun aktörleri üzerindeki etkisi arttıkça STK'ların gücü, rolü ve genel kabulü de önemli ölçüde artmıştır. STK'ların kamunun gözündeki meşruluğu, medyadaki görünürlüğü birlikte artmıştır. AB de Türkiye'de 3. sektöre direkt fonlama yoluyla ve raporlarında önem vermiştir. AB ayrıca STK'ları çalışmaya teşvik etmiştir (Örn. AB ilişkili proje üretmek). Dernekler Kanunu ve Medeni Kanun değişmiş, bu da derneklerin özgürlüğünde önemli değişiklikler yapmıştır. STK'ların faaliyetlerine karşı kısıtlayıcı önlemler ortadan kaldırılmış, devletin yürüttüğü sivil toplum hizmetleri İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı aracılığıyla sivilleştirilmiştir. Vakıfları ilgilendiren çok sayıda madde de değiştirilmiştir.¹⁷⁹

TÜSEV'in "Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet" araştırması Türkiye'de vakıf sektörünün günümüzün hızla gelişen Türkiye'sinin ihtiyaçlarına sınırlı düzeyde karşılık verebildiğini göstermektedir.

---

177 Baykal, sayfa 23

178 Age, sayfa 24

179 Age, s. 96

Mali açıdan bakıldığında araştırma, vakıfların çok küçük bir grubunun toplam mali varlıkların büyük bir bölümüne sahip olduğunu, vakıfların çoğunlukla küçük bütçelerle çalıştıklarını ve % 25'inin gelirinden daha çok harcama yaptığını göstermektedir. Ayrıca enflasyon vakıfların öz sermayelerinin erimesinde önemli bir unsurdur ve toplam vergi muafiyeti katkısının payı oldukça düşük orandadır. 1980'li yılların dernek yapısına getirdiği kısıtlamalar vakıf yapısının tercih edilmesine ve günümüzde ana mal varlığından ziyade üye bağışlarına dayanan pek çok vakfa rastlanmasına yol açmıştır. Yeterli ana varlığı olan vakıf sayısının azlığı hem vakıfların diğer STK projelerine fon tahsis etme yönteminin yaygınlaşmasını hem de vakıfların sosyal yatırım araçları olma potansiyelini kısıtlamıştır. Tüm bu etkenler ülkemizde vakıf kurumunun sosyal yatırıma yapabileceği potansiyel katkıyı sınırlamaktadır.¹⁸⁰

Ancak bu olumsuz etkenlere rağmen ülkemizde yaşanan sosyoekonomik gelişmeler, AB üyelik süreci, ekonomideki hızlı büyüme, üçüncü sektörün faaliyet alanlarının ve öneminin artması gibi etkenler vakıflar için yeni fırsatlar doğurmaktadır. Bu olumlu gelişmelerin getirdiği fırsatlar ve uluslararası vakıf sektöründeki yeni yaklaşımlar, ülkemizde sosyal yatırım ve vakıfçılık için yeni ufuklar açmaktadır.¹⁸¹

Türkiye'de vakıf hareketi henüz gelişim seviyesindedir. Bununla birlikte gelecek vadedmekte, kamuoyunun, özel ve kâr amacı gütmeyen sektörün, uluslararası topluluğun ilgisini çekmektedir.¹⁸²

AB'deki değişimlerin, Türkiye'deki iç dinamiklerin ve toplam STK sayısının ışığında Türk STK'larının güçlendiğini söylemek mümkündür. Diğer yandan, hala üstesinden gelinmesi gereken zayıflıklar ve engeller bulunmaktadır.¹⁸³

---

180 Özcüre, sayfa 20

181 Age sayfa 20

182 Uluslararası Bağış Desteği İnisiyatifi (WINGS) 2008 Sosyal Yatırım Vakıfları Küresel Durum Raporu-Sayfa 1

183 Age, s. 97

2.3. STK'lar ve Yoksullukla Mücadele

Ülkemizdeki STK'lar, yoksullukla mücadelede dağınık bir görüntü sergilemekte; çoğu zaman etkinlik alanları birbirleriyle çakışmakta; bazıları da çok sınırlı bir amaç doğrultusunda dar kapsamlı bir örgütlenme yapısı içinde faaliyette bulunmaktadır.¹⁸⁴

Bireyler de vakıflara bağış yapmaktan çok, bireyden bireye yardım doğrultusunda bir tercih ortaya koymaktadırlar. Derinlemesine incelendiğinde, bu tercihin özel vakıflara yönelik önemli bir bilgi ve bilinçlenme eksikliğinden kaynaklandığı görülmektedir. Bu sonuç muhtemelen vakıfların henüz gözle görülür bir etkilerinin olmadığını göstermekte ve vakıfların 'bağış toplama' mekanizmalarının bulunmadığının göstergesi olabilir.¹⁸⁵

Ülkemizde sivil toplum kuruluşları çalışan çocuk sorunuyla da ilgilenmektedir. Özellikle sorunu önlemek amacıyla projeler yürütülerek, önemli başarılar elde edilmektedir. Ancak STK'ların sürdürdükleri çalışmaların artırılmasına gerek duyulmaktadır. Özellikle, gerçekleştirilen çalışmalarda; çalışma hayatından alınan çocukların eğitim ve rehabilitasyonlarına katkı sağlanması, ulusal ve yerel düzeyde, seminer ve konferanslar düzenlenerek, medya kuruluşlarıyla işbirliği halinde, kamuoyu duyarlılığını artırıcı çalışmalar yürütülmesi, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin önlenmesi için çalışmalar yürütülmesi, çocukların eğitime yönlendirilmesi, hükümet, işçi ve işveren kuruluşlarıyla STK'lar ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapılması, yoksul ailelerin bireyelerine gelir getirici faaliyetlere yönelmede ve kırsal kalkınma çalışmalarında destek verilmesi önem kazanmaktadır.¹⁸⁶ Kadın sorunları ile ilgilenen STK'lara da kadınların yoksulluk ve yoksunluklarının önlenmesi, gelir farklılıklarının azaltılması ve ülkeden ülkeye değişen "yoksulluk

---

184 Önder ve Şenses, 2006

185 TÜSEV, Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet, 2006, sayfa 14

186 Özcüre, sayfa 7

sınırı”nın tanımlanmasında Türkiye açısından daha üst düzeyde kriterlerin kullanılması gibi konularda kamuoyu oluşturma ve baskı grubu haline gelme rolü düşmektedir.¹⁸⁷

Günümüzde yerel yönetim adıyla anılan ve devlet merkezli politika ve çözümler yerine toplum merkezli politika ve çözümlerin harekete geçirilmesi hususu üzerinde duran yeni bir anlayışın uygulanması gereklilik haline gelmiştir.¹⁸⁸ Yönetişimci anlayışla, başta kamu kesimi olmak üzere, gönüllü kişi ve kuruluşların, yerel yönetimlerin önlerindeki engeller kaldırılmalı, öncelikli olarak yoksulluğun tüketilmesi amaçlanmalıdır. Bunun için anlık çözümler üretmek yerine uzun vadeli, kalıcı çözümler üretilmelidir. Yoksulluğun azaltılmasında sivil toplum kuruluşlarının katkıları önemsenmeli ve bu kuruluşlar yerel yönetim sürecinde daha fazla temsil edilerek, uygulanacak politikalarda etkin bir şekilde kullanılmalıdırlar.¹⁸⁹

Bu süreçte toplumun her kesimi, özellikle de gençlik harekete geçirilmelidir. Ancak üniversite gençliğinin sivil toplum yaşamına katılımında ciddi sorunlar olduğu pek çok vesile ile görülmektedir. Onbinlerle ifade edilebilecek öğrenci sayısına sahip kentlerde bile, sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında çok sayıda genç insanı ya da üniversite öğrencisini görmek neredeyse mümkün değildir.¹⁹⁰

Son zamanlarda STK’ların birçoğu yoksullukla mücadelede önemli görevler almıştır. Özellikle sendikaların yoksullar sınıfının büyük bir kısmını oluşturan işçi ve asgari ücretlilerin toplu görüşmelerde sivil inisiyatifi elinde bulundurdukları görülmektedir. Bu konuda Türkiye’de, üniversiteler, vakıflar,

---

187 Yrd. Doç. Dr. Nesrin Kula Demir, Kadın Sorununa Yönelen Sivil Toplum Örgütlerinin Kadınların Yoksulluğu Konusuna Eğilimleri, 2007, sayfa 462, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Bildiriler Kitabı

188 Yrd. Doç. Dr. Mustafa Görün, Dr. İsmail Elagöz, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF, Kentsel Yoksulluk: Sivil Toplum ve Yerel Yönetim İşbirliği 2007, sayfa 1

189 age sayfa 9

190 Mehtap Birgili, Gürkan Banger, 2007, Üniversite Gençliğinin Sosyal Sorumluluk Anlayışı Çerçevesinde Kentsel Dışlanmışlık ve Yoksulluk İle Mücadeleye Katılımı, sayfa 19

dernekler, kamu kurumları, özel araştırma kurumları ile birçok STK ortak düzenledikleri yoksulluk, işsizlik ve gelir dağılımı adaletsizliği gibi konulardaki sempozyumlar, kongreler ve seminerlerle bir kamuoyu oluşturmuşlardır.¹⁹¹

Yıllarca uyguladığı merkezi politikalarla bir türlü gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluğun önüne geçemeyen hükümetler için bu konularda sorumluluk ve maliyet paylaşımına gitmek kaçınılmaz olmuştur. Fakat yoksullukla uğraşan mevcut STK'lar, yoksulluğun ortaya çıkışının asıl nedenleri ile değil, yoksulluğun çıktıklarıyla (örneğin, korunmaya muhtaç çocuklar, sokak çocukları, evsizler, giyinme ve barınma sorunları) uğraşmaktadırlar.¹⁹²

Refah devletinin küreselleşmeye bağlı olarak etkisinin azalmasıyla birlikte STK'ların toplumda giderek daha çok ağırlığı hissedilmeye başlamaktadır. Öyle ki günümüzde dönem ve alan itibarıyla en fazla yoksullukla mücadeleye ilişkin işlevlerle donatılmış oldukları görülen STK'lar bu konuda çok iyi niyetlerle donatılmış ve bir kısım yoksulun belli ölçüde yoksunluğunu gidermeyi bilerek ya da bilmeden neoliberal politikaların yeniden yapılandırılmasında bir araç konumuna getirerek sorunun çözümüne doğrudan olmasa da sınırlı düzeyde bir katkı sağlayarak adeta devletin sosyal alandan çekilmesine zimni destek vermektedir.¹⁹³

Yoksullukla mücadelede, STK'lar devletin etkisiz kaldığı alanlarda devreye girerek onu tamamlaması yoksulluk sorununun çözümüne hiç kuşkusuz önemli katkılar sağlayacaktır. STK'lar özellikle de dernekler, devletin yoksulluğa ilişkin uygulayamadığı hatta eksik ya da yetersiz kalan alanları doldurarak açığı giderebilirler. Devlet, STK'ları geliştirecek ve onları etkili kılacak düzenlemelere başvururken yoksulluğun çözümüne ilişkin her tür-

---

191 Tutar, sayfa 2

192 Age, s. 15

193 Makbule Şiriner Önver, Yrd. Doç Dr. İsmail Şiriner, Ümit Çetin, (2005) Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Sivil Toplum Kuruluşları, II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı "Küresel Eşitlik", Çanakkale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF, sayfa 1

den iletişim kanallarının yolunu açmalı, önlerindeki her türlü yasal engeli kaldırmalı, bürokratik sorunlarla karşı karşıya kalmalarını gidermeli, maddi imkânlarının geliştirilmesinin yolunu açacak ve sivil toplum kavramını benimseyecek bilgi ve bilinç düzeylerini artıracak yoksul halkla bütünleşmesini sağlayacak somut tedbirleri acilen hayata geçirmelidir. Dernekler de dâhil her türlü STK'nın başarısı buna bağlıdır. Ayrıca, devletin STK'lar üzerindeki gözetim ve denetim yetkisi, STK'ları işlemez, eli kolu bağlı ve formalitelerden öteye geçmeyecek bir ilişki ağından çok onları yoksulluk alanında başarılı kılacak ve geliştirecek politikalara ağırlık vermelidir.¹⁹⁴

STK'lar maddi yönden güçsüz olduklarından, vatandaşlardan ve devletten yeteri kadar ilgi ve destek göremediklerinden faaliyetleri sınırlı olmaktadır. Bu nedenle devletin yürüttüğü projelerde ve çıkardığı yasalarda (mahalli idareler yasaları) STK'ları karar süreçlerine katması sivil toplumun gelişmesi açısından yararlıdır. Ancak, Türkiye'de STK'lar yeterince güçlenip, toplumumuz örgütlü bir toplum haline gelene kadar yoksullukla mücadelenin devlet tarafından yürütülmesinde fayda görülmektedir.¹⁹⁵

2.3.1. Eğitim STK'ları

Son dönemde özellikle AB'nin etkisiyle giderek artan STK'lar, toplumsal yaşamın her alanında etkinlik göstermektedir. Bu alanların başında 'eğitim' alanı gelmektedir. Eğitim alanında sivil inisiyatiflerin varlığı tarihsel bir geçmişe sahip olmakla beraber, günümüzde binlerce STK eğitim alanında faaliyet göstermektedir.¹⁹⁶

Türkiye'de sivil toplum kuruluşları içerisinde dernekler de büyük bir öneme sahiptir.¹⁹⁷ Özellikle eğitim derneklerinin spesifik alanlara yöneldiği görül-

---

194 Şenkal, s. 10

195 Karakurt ve diğerleri, sayfa 12

196 Eraslan, sayfa 1

197 Sefa Usta, Sakarya Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Fatma Okur Çakıcı, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Türkiye'de

mektedir. Örneğin; Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği çok çeşitli eğitim projelerinin yanı sıra özellikle eğitimde fırsat eşitsizliğini gidermek amacıyla kız çocuklarının okullaştırılmasını artırma ve kadınların eğitimi ve meslek sahibi bireyler olmalarının desteklenmesi konularında derinlikli çalışmalar yapmaktadır. Türkiye Eğitim Vakfı ise yetenekli fakat maddi olanaklardan yoksun çocuklara ve gençlere, eğitim ve öğretimlerini desteklemek için parasal ve aynı, karşılıklı ve karşılıksız yardımlar yapmakta, burs vermektedir.¹⁹⁸

Genelde tüm STK'larda özelde ise eğitim alanındaki sivil toplum kuruluşları arasındaki rekabet daha sağlıklı, nitelikli ve başarılı hizmet üretmeye değil, daha çok kaynakları paylaşmaya yönelik bir rekabettir. Çünkü STK'lar arasında tanımlı, kurallı, gelişmelerini destekleyici bir rekabet ortamı bulunmamaktadır. Bununla birlikte sayıları binleri bulan eğitim STK'larının işbirliği içerisinde geniş katılımlı bir eğitim projesi gerçekleştirmemesi de ilgi çekici bir durumdur. İşbirliğinin oluşmamasının en büyük nedenlerinden biri STK'ların birbirlerini rakip olarak görmesidir. Oysa sivil toplumun örgütlü gücü ile oluşacak bir platform ile kapsamlı birçok eğitim projesi gerçekleştirilebilecektir.¹⁹⁹

Eğitim alanında faaliyet gösteren STK'lar genel olarak "hayırseverlik" bağlamında kurulmakta, kuruluşa üye olan gönüllüler de bu doğrultuda çalıştıklarını ifade etmektedirler. Çalışılan alanın bireylerdeki zihinsel anlamının pozitif olması ile birlikte toplumun eğitimi algılayış biçimi hayırseverlik konseptinde kesişmektedir. Bu yüzden bazı STK'lar dışında büyük çoğunluk, toplumsal iyiye katkıyı, topluma faydalı olmayı ve bunu da eğitime destek vererek gerçekleştirmeyi temel çıkış noktası olarak görmektedir.²⁰⁰

Son dönemlerde AB'nin de etkisiyle STK sayısında büyük bir artış gözlen-

---

Yoksullukla Mücadelede Yerel Derneklerin Rolü: "Günışığı Karaman Gıda Bankası Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği" Örneği, 2007, sayfa 2

198 Eraslan, s. 7

199 Age s. 7

200 Age s. 8

mektedir. Bu nicel artış ile STK'ların niteliği arasında doğrusal bir ilişki kurulamadığı ve bu durumun da Türk sivil toplum yapısını olumsuz etkilediği gerçekliğinde; durumun tüm taraflarının katılımıyla sorgulanması gerekmektedir. STK'lar, devlet, medya ve akademisyenler bu süreçte etkin olmalıdır.²⁰¹

---

201 Age s. 8

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARINA YÖNELİK ANKET UYGULAMASI

1. Uygulamanın amacı, hedefleri ve yöntemi

Bu uygulamanın amacı, sosyal yardım alanında SYDV'ler ve STK'lar arasındaki işbirliğinin niteliği, sorunları, hangi alanlarda yoğunlaştığı, bu işbirliğine AB sürecinin etkileri, daha verimli bir işbirliği için neler yapılabileceği konusunda fikir sahibi olmaktır.

Ülkemizde sosyal yardım konusunda Devlet-STK etkileşimini destekleme ve arttırma adına çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun 7. maddesinin 2. fıkrasını değiştiren 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 19. maddesiyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Mütevelli Heyetlerine STK temsilcilerinin seçilmesi sağlanmıştır. 5263 sayılı Kanunla aynı amaç paralelinde Gönüllü Kuruluşlarla İşbirliği ve Dış İlişkiler Dairesi tesis edilmiştir.

Bu bölümde STK'larla işbirliği yapan 25 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının 19 soruluk bir ankete verdiği yanıtlar değerlendirilmektedir. Soruların 17'si çoktan seçmeli olarak hazırlanmış ve çoktan seçmeli soruların cevapları SPSS'le değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada posta yoluyla gönderilen anketlerden yararlanılmıştır. Anket Silivri, Kadıköy, Bursa, Simav, Tokat, Hakkâri, Seferihisar, Uzunköprü, Kastamonu, Bakırköy, Bornova, Hisarcık, Kocaeli, Edirne, Eskişehir, Gaziemir, Avanos, Kahramanmaraş, Isparta, Havran, Arpaçay, Tavşanlı, Lâdik, İncirliova Vakıflarını kapsamaktadır.

2. Anketin hazırlanması ve uygulanması

Anket hazırlanırken mümkün olduğunca az sayıda soru sorulmasına dikkat edilmiştir. Amaç, yanıtlayıcının sıkılmadan, doğru bilgileri vermesini sağlamaktır. Anketteki sorular gruplara ayrılarak değerlendirilip yorumlanmıştır.

3. Anket sorularının değerlendirilmesi

3.1. İşbirliğinin sonuçları üzerine düşünceler

Tablo 4

Vakfın sivil toplum kuruluşu ya da kuruluşlarıyla yapmakta olduğu işbirliğinin faydası olup olmadığıyla ilgili kanaatler

Katılmıyorum	% 8
Kısmen Katılmıyorum	% 0
Fikrim Yok	% 0
Kısmen Katılıyorum	% 28
Katılıyorum	% 64

Görüldüğü üzere soru yöneltilen vakıfların yaklaşık 2/3'ü yapmakta oldukları işbirliğinin faydalı olduğuna inanmaktadır. Kısmen katılanlarla birlikte oran % 92'ye ulaşmaktadır. Soru yöneltilen vakıfların hepsinin konuyla ilgili fikri vardır.

Tablo 5

Vakfın sivil toplum kuruluşuyla ya da kuruluşlarıyla yapmakta olduğu işbirliğinin vatandaş sayısını arttırıp arttırmadığı

Katılmıyorum	% 12
Kısmen Katılmıyorum	% 0
Fikrim Yok	% 0
Kısmen Katılıyorum	% 36
Katılıyorum	% 52

Sonuçlardan anlaşılacağı gibi vakıfların yarından fazlası yapmakta oldukları işbirliğinin daha fazla yoksul vatandaşa ulaşılmasını sağladığını düşünmektedir. Ancak % 12 gibi önemli bir kısmı işbirliğinin daha fazla yoksula ulaşılmasını sağlamadığı kanaatindedir. Kısmen katılanlarla birlikte işbirliğinin daha çok yoksula ulaşılmasını sağladığına inananlar yüzde 88'dir.

Tablo 6

STK'larla işbirliğinin geliştirilmesi halinde daha fazla yoksula ulaşıp ulaşılmayacağıyla ilgili kanaatler

Katılmıyorum	% 8
Kısmen Katılmıyorum	% 0
Fikrim Yok	% 0
Kısmen Katılıyorum	% 24
Katılıyorum	% 68

Hedef vakıfların 3'te 2'sinden fazlası işbirliğinin arttırılmasının daha fazla yoksul vatandaşa ulaşılmasını sağlayacağı kanısındadır. Yaklaşık 1/4'ü ise bu fikre kısmen katılmaktadır. İki oran birlikte düşünüldüğünde % 92'si işbirliği artırımıyla ilgili az ya da çok olumlu kanaat sahibidir. Dolayısıyla hemen hepsi aynı kanaattedir. Yüzde 8'i ise bu fikre iştirak etmemektedir. Bu 3 soruya verilen yanıtlar bir arada değerlendirildiğinde SYDV'lerin büyük çoğunluğunun STK'larla işbirliğinin faydalı olduğunu, ancak geliştirilmesi gerektiğini düşündükleri anlaşılmaktadır.

3.2. Strateji ve planlamaya ilişkin görüşler

Tablo 7

STK'larla işbirliğinin planlı yürütülüp yürütülmediğiyle ilgili kanaatler

Katılmıyorum	% 12
Kısmen Katılmıyorum	% 4
Fikrim Yok	% 4
Kısmen Katılıyorum	% 36
Katılıyorum	% 44

STK'larla yapmakta oldukları işbirliğinin faydalı olduğuna tamamen inanan vakıf oranı yalnızca yüzde 44'tür. Yaklaşık 1/3'lük bölümü ise bu düşünceye kısmen iştirak etmektedir. Bu iki oran bir arada ele alındığında % 80'inin hemfikir olduğu görülmektedir. Plansız olduğuna inananların oranı ise % 12 gibi önemli bir rakamdır. Soru yöneltilen vakıfların % 4'üyse kısmen iştirak etmemektedir. Vakıfların % 4'ünün konuyla ilgili herhangi bir düşüncesinin olmaması dikkat çekicidir.

Tablo 8

Devletin sosyal yardım alanında STK'larla işbirliğinde tutarlı bir stratejisi olup olmadığına ilişkin görüşler

Katılmıyorum	% 4
Kısmen Katılmıyorum	% 16
Fikrim Yok	% 16
Kısmen Katılıyorum	% 32
Katılıyorum	% 32

Ankete katılan vakıfların % 32'si devletin STK'larla sosyal yardım alanında işbirliğinde tutarlı bir stratejisi olmadığını belirtmektedir. Bir diğer % 32'lik bölüm ise bu fikre kısmen katılmaktadır. İki rakam bir arada değerlendirildiğinde % 64'lük bir oranın devletin strateji belirlemediğini düşündüğü

anlaşılmaktadır. Sadece % 4'ü bu önermeye katılmamaktadır. Yüzde 16 gibi önemli sayılabilecek bir oranın herhangi bir kanaat taşımaması dikkat çekmektedir. Bu iki önermeye bakıldığında gerek yerel gerekse ulusal düzeyde sosyal yardım sahasında STK-Devlet işbirliğinin pek de ilkeleri belirlenmiş, düzenli ve tutarlı olmamakla birlikte yerel seviyede durumun ulusal ölçeğe oranla daha iyi olduğuna dair ipuçları bulunmaktadır.

3.3. STK'larla ilgili düşünce ve beklentiler

Tablo 9

Başka bir STK'yla işbirliği yapılması halinde yardım faaliyetlerinin daha etkin ve verimli olup olmayacağıyla ilgili fikirler

Katılmıyorum	% 8
Kısmen Katılmıyorum	% 12
Fikrim Yok	% 0
Kısmen Katılıyorum	% 28
Katılıyorum	% 52

Neticelere bakıldığında vakıfların yarısından fazlasının başka bir STK'yla işbirliğinin yardım faaliyetleri için daha iyi olacağı önermesine inandıkları görülmektedir. Kısmen katılan % 28'lik oranla birlikte ele alındığında % 80'inin farklı bir STK'yla işbirliğinden yana olduğu ortaya çıkmaktadır. Vakıfların % 8'i şu anda işbirliği halinde oldukları STK'dan daha fazla fayda getirecek bir işbirliği olmadığı kanaatindedir. Soru yöneltilen bütün vakıfların konuyla ilgili fikri olduğu görülmektedir.

Tablo 10
Sosyal yardım alanında en çok işbirliği yapılmak istenen STK'lar

Cevap yok	9
Kızılay	7
Sosyal Yardım Alanında Faaliyet Gösterenlerle	3
Yardım Sevenler Derneği	2
Kimse Yok mu	2
Bahariye Lions Kulübü	1
Yeşilay	1
THK	1
Altı Nokta Körler Derneği	1
LÖSEV	1
ÇYDD	1
Deniz Feneri	1
Elden Ele Derneği	1
Sakatlar Derneği	1
Kocaeli Ayışığı	1
Günüşiği	1

Vakıflardan 9'unun herhangi bir cevap vermemesi ya da 3'ünün "sosyal yardım alanında faaliyet gösterenlerle" şeklinde yuvarlak bir yanıt vermesi anlamlıdır. Bu, Türkiye'de STK'ların yeterince gelişmediğini destekleyen bir veri olarak değerlendirilmektedir. Kızılay (7), Yeşilay ve THK olmak üzere toplamda devletle bağlantılı 9 kuruluşun yanıtlarda yer alması Türkiye'de sivil toplumun Batıdakinden farklı anlamlar taşıdığı şeklinde yorumlanmaktadır. Nitekim Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Mütevelli Heyetlerinin 2008 Faaliyet Dönemindeki STK temsilcilerine bakıldığında bu durum açıkça gözlenmektedir. SYDV Mütevelli Heyetlerinde en fazla temsil edilen STK Kızılay olurken, onu THK takip etmektedir.

Tablo 11

İşbirliğinin gelişmesi için STK'larda yapısal değişimin gerekip gerekmediğiyle ilgili düşünceler

Katılmıyorum	% 4
Kısmen Katılmıyorum	% 0
Fikrim Yok	% 32
Kısmen Katılıyorum	% 8
Katılıyorum	% 56

Vakıfların çoğu işbirliği yapılan STK'nın işbirliğinin daha da gelişmesi için yapı değişikliği yapması gerektiğini düşünmektedir. Kısmen katılanlarla birlikte oran % 64'tür. Neredeyse 1/3'ünün konuyla ilgili fikri olmaması dikkat çekicidir. Sadece % 4'ü işbirliği halindeki STK'nın herhangi bir değişiklik yapmaması gerektiği kanaatindedir. Bu soruya verilen yanıtların bir önceki ne verilenlerle paralellik arz ettiği düşünülmektedir.

Tablo 12

STK'larla veri paylaşılıp paylaşılmadığıyla ilgili yanıtlar

Evet	% 64
Hayır	% 36

Önemli bir çoğunluğun (% 64) sosyal yardım alanında işbirliği yaptığı STK'larla veri paylaştığı, ancak paylaşmayanların da az olmadığı anlaşılmaktadır. 3. grubun 1. önermesiyle hemfikir olan vakıfların yalnızca 3'ü işbirliğinde muhataplarıyla (STK'larla) sorun yaşadıklarını beyan etmişlerdir. Önermeye kısmen katılanlarınsa yine 3'ünün sorun yaşadıkları görülmektedir. STK'ların yapısal değişiklik yapmaları halinde daha başarılı olunacağını açıklayanların 8'i STK'larla problem yaşadıklarını ifade etmiştir.

Tablo 13
İşbirliği önerisinin kimden geldiğiyle ilgili yanıtlar

Vakfımızdan	% 29
Karşılıklı	% 58
STK'dan	% 13

Cevaplara bakıldığında sosyal yardım sahasında işbirliğinin yarıdan fazlasının karşılıklı olarak istendiği tespit edilmektedir. İkinci sırada vakıflar yer almaktadır. Soru yöneltilen SYD Vakıflarından % 29'u işbirliği önermiştir. Vakıfların yalnızca % 13'ü STK önerisiyle işbirliği yapmıştır.

Tablo 14
Yararlanıcı vatandaşların farklı kurumlardan mükerrer yardım aldığı yönünde duyum alınıp alınmadığı

Evet	% 88
Hayır	% 12

Ezici çoğunluk vatandaşların farklı kurumlardan eşzamanlı yardım aldığını duymaktadır. STK'ların veri paylaştığı vakıfların % 80'i, paylaşmadıklarının ise tamamı bu yönde duyumlar almaktadır. 'Hayır' cevabını veren % 12'lik grubun ya da % 88'lik çoğunluğun hedef kitlesindeki yoksulların eşzamanlı yardım alıp almadıklarına dair başka bir delil yoktur.

Tablo 15
Sosyal yardım alanındaki işbirliğinde sorun yaşanıp yaşanmadığıyla ilgili cevaplar

Evet	% 40
Hayır	% 60

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yarıdan fazlası sosyal yardım alanında işbirliği yaptıkları STK'larla problem olmadığını dile getirmektedir. Ancak sorun olduğunu belirtenlerin de önemli oranda olduğu saptanmıştır. Vakıfların % 60'ı veri paylaşımının önemini belirten yanıtlar vermiştir. Bu sonuç vakıfların STK'lardan fazla uzmanlık gerektirmeyen talepleri olduğunu, dolayısıyla sivil toplumumuzun dünyadaki çeşitli örneklerden oldukça geride bulunduğunu destekler niteliktedir. İki vakıf ise STK'ların da maddi katkıda bulunması gerektiğini dile getirmiştir. Bu da Türkiye'deki STK'ların birtakım projeler yoluyla maddi gelir elde etmeye çalıştığı teziyle aynı doğrultudadır.

3.4. AB süreci

Tablo 16

AB katılım sürecinin işbirliğini artırıp artırmadığıyla ilgili düşünceler

Katılmıyorum	% 12
Kısmen Katılmıyorum	% 0
Fikrim Yok	% 8
Kısmen Katılıyorum	% 52
Katılıyorum	% 28

Sonuçlardan anlaşılacağı gibi AB katılım sürecinin STK'larla sosyal yardım alanında işbirliği üzerinde olumlu etkileri olduğuna inanılmaktadır. % 12 gibi önemli bir rakam ise sürecin işbirliğini arttırmadığını belirtmiştir. Müspet etkiye inananların oranı toplamda % 80'e ulaşmaktadır. Herhangi bir fikri olmayanların % 8 gibi düşük sayılamayacak bir rakama ulaşmaları dikkat çekicidir.

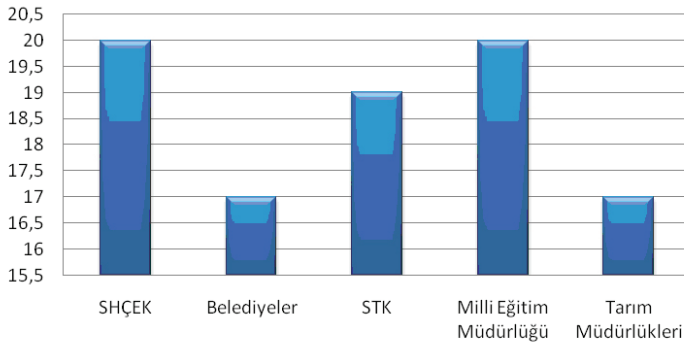
3.5. İşbirliği alanları

Tablo 17
Sosyal yardım alanında işbirliği yapılan STK'larla hangi alanlarda işbirliği yürütüldüğü (Vakıf sayıları)

Eğitim	19
Aynı Yardım	15
Hayvancılık	4
Rehabilitasyon	6
Kültür	2
Spor	2
İstihdam	5
Üretim	3
Bakımevi	4
Sağlık Yardımı	7
Tefrişat	4
Tadilat	3

Görüldüğü üzere soru yöneltilen vakıfların % 76'sı STK'larla eğitim alanında işbirliği yürütmektedir. Bu da önceki sayfalarda alıntılanan bulgularla paralellik arz etmektedir. İkinci sırada % 60'la aynı yardım gelirken onu % 28'le sağlık yardımı takip etmektedir.

Tablo 18
SYDV'lerin işbirliği yaptığı kurumlar

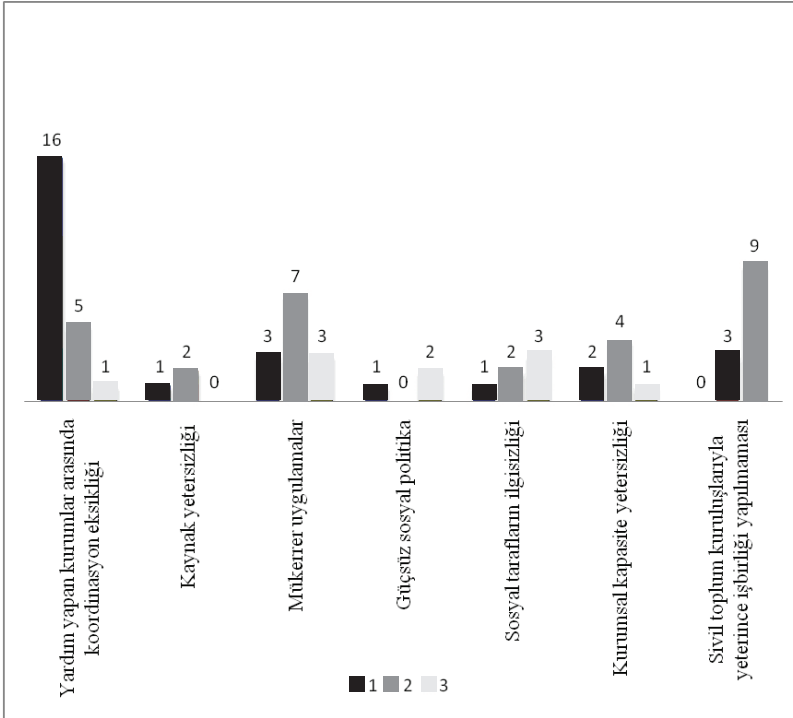

Vakıfların % 80'i işbirliği yaptıkları kurum olarak Milli Eğitim Müdürlüğü ve SHÇEK'i işaretlemiştir. STK'ların da % 76'yla 3. sırada yer aldığı görülmektedir. Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 1. sırada yer alması bir önceki tabloyu desteklemektedir. Belediyeler ve Tarım Müdürlükleri % 68'erlik oranlarla oldukça yüksek seviyede işbirliği yapılan kurumlar olarak göze çarpmaktadır.

3.6. Sorunlar

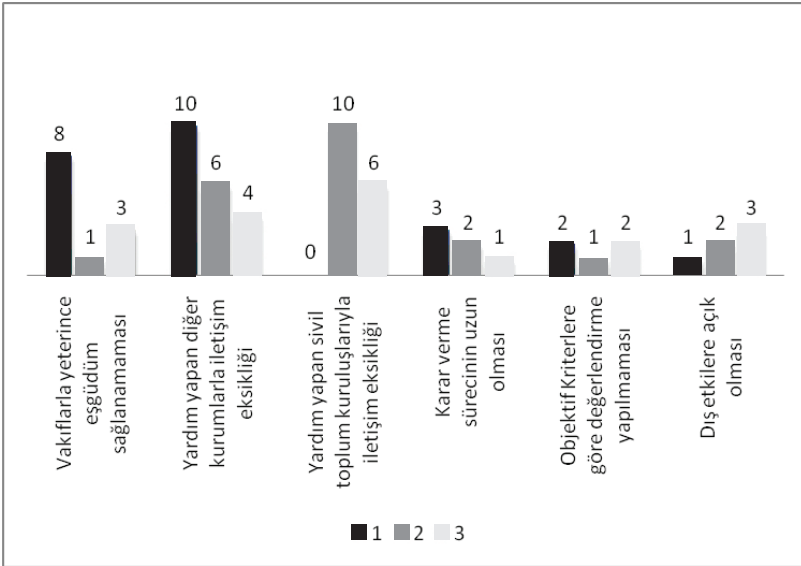
Tablo 19
Sosyal yardım uygulamalarının en önemli eksikliği

Yukarıdaki tabloda siyah renkli kutucuklar vakıfların sosyal yardım alanında en büyük eksiklik olarak gördüğü konuları, gri renkli olanlar ikinci, beyaz renkliler ise üçüncü derecede önemli algılanan eksiklikleri temsil etmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere vakıfların 2/3'üne yakın bir kısmı, yani % 64'ü "Yardım yapan kurumlar arasında koordinasyon eksikliği" şikkını en önemli

sorun olarak ifade etmektedir. % 12'si ise en büyük sorun olarak mükerrer uygulamaları görmektedir. "STK'larla yeterince işbirliği yapılmaması" hiçbir vakfın birinci sorun olarak görmediği bir husustur. % 12'si STK'larla yeterli işbirliği yapılmamasını 2. derecede önemli bir problem şeklinde algılamak % 36'sı STK'larla fazla işbirliği halinde olunmamasını 3. en önemli sıkıntı olarak göstermiştir. 3. öncelikler arasında STK'larla yeterince işbirliği yapılmaması en fazla işaretlenen şıktır. Ancak STK'larla işbirliği eksikliği birinci problem olarak görülmeyen yegane şıktır. Muhatap vakıfların % 28'inin en büyük 2. sorun olarak yine mükerrer uygulamaları gördüğü tespit edilmiştir ve "2. sorun olarak" en fazla işaretlenen şık mükerrer uygulamalardır. Bu tablodan anlaşılacağı üzere vakıfların yaklaşık 3'te 1'i STK'larla kafi işbirliği yapılmamasını 3. öncelikli mesele olarak ele almaktadır.

Tablo 20
SYDGM'nin yardım faaliyetlerindeki eksiklikleri

SYDGM'nin yardım faaliyetlerindeki eksikliklerinin ne olduğuna ilişkin olan bu tabloda siyah renkler en büyük eksiklikleri, gri ve beyazlar ise sırasıyla 2. ve 3. dereceden önemli görülen yetersizlikleri simgelemektedir. Bu soruya

verilen yanıtlarda da % 40'la "Yardım yapan diğer kurumlarla iletişim eksikliği" ve yine aynı oranla ikinci derecede önemli görülmesine karşın "Yardım yapan sivil toplum kuruluşlarıyla iletişim eksikliği" önde gelmektedir. Bu tablo, bir öncekiyle paralellik arz etmektedir. "Vakıflarla yeterince eşgüdüm sağlanamaması" da % 32'yle dikkat çekmektedir. Hiçbir vakıf "SYDGM'nin STK'larla iletişim eksikliği" şikkını birinci sorun olarak işaretlememiştir.

SONUÇ

Sivil toplum günümüzde kadın hakları, yoksulluk, sokak çocukları, savunuculuk gibi çeşitli konularda faaliyet göstermektedir. Kimi ülkelerde siyasi araç olabilmektedir.

Globalleşmenin de etkisiyle sosyal STK'lar kimi zaman devletin ulaşamadığı alanlara girebilmekte, uluslararası alanda varlığını hissettirebilmektedir. Bazı milletler arası organizasyonlar da bu konuda STK'ları destekleyici bir yol izlemektedir.

SYD Vakıflarının STK'larla birçok başarılı çalışma sergilediği, bu işbirliğinin AB tesiriyle giderek arttığı, bir bölgede uygulanan SYDV-STK çalışmasının örnek olabildiği görülmektedir. Söz konusu süreçte AB proje uygulamalarına aktif anlamda adapte olabilen bir kesim meydana gelmiştir.

Türkiye'de sivil toplum ve onun örgütleri sadece AB tesiriyle dönüşmemektedir. Bununla beraber, AB diğer aktif ve etkili faktörlerin en önemlilerindedir. 1999 Helsinki zirvesinden bu yana Türk hükümetleri sivil toplumun gelişmesi konusunda daha gönüllü bir politika izlemeye başlamışlardır. Türkiye'de sivil toplumun Batı ülkelerine göre daha çok devlet etkisiyle biçimlendiği görülmektedir.

Coğrafyamızda, asırlar boyu bugünkü anlamıyla örgütlü bir sivil toplum olmamasına karşın çok köklü bir vakıf geleneği vardır. Vakıf sadece Osmanlı'da değil, milyonlarca kilometrekarelik İslam dünyasında da çok önemli bir yere sahipti. Türkiye'de sivil toplum batıdakinden farklı bir seyir takip etmiştir. Bir Sanayi Devrimi olmaması gibi etkenler sosyal güvenlik vb. kavramların Avrupa'daki gibi gelişmesine engel olmuştur.

Dünyadaki gönüllülük biçimlerinde farklılaşma ve sekülerleşme eğilimi vardır. Eskiye oranla gönüllüler yaptıkları faaliyetlerin dini motivasyonlardan daha az kaynaklandığını belirtmektedir.

Türkiye’de ise sivil toplum İslami referanslardan bir hayli etkilenmektedir. Batıdakinden farklı olarak uzmanlaşmaya dönük örgütlü sivil sosyal yardım organizasyonları da az görülmektedir. Türk STK’larının bu alanda gelişim sergilemekte olduğu gerçeği de göz ardı edilemez.

Sosyal yardım alanındaki tarafların kurumsal kapasitelerini arttırmaları, özellikle birbirleriyle iletişim konusunda güçlenmeleri gerekmektedir. Bu konuda STK’ların katetmesi gereken çok mesafe olduğu değerlendirilmektedir. Neoliberal rüzgarın tesiriyle sosyal devlet uygulamalarının sonlanacağı düşünülmemelidir. Ülkemizde STK’ların gelişim sürecinde olduğu düşünüldüğünde devletin önümüzdeki yıllarda bu alandaki en ağırlıklı faktör olmayı sürdüreceği aşıkardır. Ancak karşılıklı etkileşim neticesinde taraflar giderek birbirlerini destekleyici, güçlendirici ve tamamlayıcı olacaktır.

Konuyla ilgili olarak birtakım kanuni düzenlemeler de yapılmıştır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla Gönüllü Kuruluşlarla İşbirliği ve Dış İlişkiler Dairesi kurulmuş, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Mütevelli Heyetlerine STK temsilcilerinin seçilmesi sağlanmış, böylece toplumsal dinamiklerin yoksullukla mücadelede daha etkin kullanımının önü açılmıştır. Bu kanunla Devlete ilk kez STK’larla işbirliği görevi tevdi edilmiştir.

Türkiye’nin özellikleri gereği sivil toplumun henüz gelişme döneminde olduğu da göz önünde bulundurulduğunda sivil toplum ve STK’nın önümüzdeki dönem tanımı daha ziyade devletin AB sürecindeki uygulamalarından etkilenecektir. Sivil toplum belli bir seviyeye gelene kadar sosyal yardım alanında işbirliği beklenen seviyede gerçekleşmeyebilecektir. Bu süreçte devlete önemli görevler düşmektedir.

Devletin STK’larla işbirliği konusunda kurumsal kapasitesini arttırması, muhatabını daha iyi tanınması, onu destekleyici ve güçlendirici bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda 5263 sayılı Yasa gibi yeni kanuni düzenlemeler gerekecektir. SYDV’lerdeki personelin farkındalık düzeyini arttırıcı

çalışmalar, devletin kurumlar arası koordinasyonu tamamlaması daha etkin, verimli ve daha fazla ulaşılabilir sosyal yardım açısından gereklidir.

Sivil toplumun da bu süreçte kendisini geliştirmesi, eksikliklerini tamamlaması, devleti teşvik etmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir. Mali ve kurumsal kapasitesini daha sürdürülebilir ve daha işbirliği yapabilir düzeye getirmesi zaruridir. Bunu da bir ölçüde devletin sağlayacağı yasal ve mali olanaklarla gerçekleştirecektir.

Globalleşen dünyada Türk STK'larının ve Devletin gelişim ve işbirliğini dünyadaki değişimlerden bağımsız şekillendiremeyeceği gerçeğinin ışığında diğer ülkelerdeki uygulamaların özümşenip işbirliği kültürünü zenginleştirmek adına kullanılması gerekmektedir. Bu bağlamda Türk sivil toplumunun ve Devletin dönüşümlerini bazı toplumlara aktarmaması da düşünülemez. Küreselleşme fenomeni doğrultusunda sosyal yardım alanında Türkiye'deki Devlet-STK işbirliği sahasındaki kazanımların değişik varyasyonlarla farklı toplumlara transferi de gündeme gelecektir. Sosyal yardım alanındaki söz konusu işbirliğinde Türkiye'nin tarihi faktörler de göz önünde bulundurulduğunda özellikle benzer kültürlerde bölgesel bir model ve ortak olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Akad, Mehmet (1992), Teori ve Uygulamada Sosyal Güvenlik Hakkı, İstanbul

Akbulut, Eyyüp (2007), Deniz Feneri Derneği ve Pazarlama İletişimi Stratejileri

Akşit, Bahattin (2003), "Sivil Toplumda Uzlaşmacı Düşünce Yaygınlaştırılmalı", Sivil Toplum Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 1

Anheier, Helmut K. ve Salamon Lester M. (2001), Uluslar üstü Seviyede Gönüllülük

Anheier, Helmut K. (2001), Avrupa Vakıfları: Karşılaştırmalı Perspektif Sivil Toplum Çalışma Belgesi

Armağan, Ahsen (2007), Bilgi Toplumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Değişen Misyonu, 2007, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı

Asya Kalkınma Bankası (2004), Pakistan'da Gönüllü Sektör ve STK'lar, Sosyal Koruma Stratejisi

Atar, Yavuz (1997), Demokratik Sistemde Sivil Toplumun Fonksiyonu ve Sivil Toplum Devlet Düalizmi, Yeni Türkiye, Sayı: 18

Atatürk, Mustafa Kemal (1922), TBMM 3. Yasama Yılı Açılış Konuşması

Aydın, M. Akif (1999), Türk Hukuk Tarihi, 3. Basım, İstanbul

Aydın, Davut (2006), Cumhuriyet Dönemi Vakıfları: Tarihi Bir Bakış ve Vergi Muafiyetine Sahip Vakıfların Mali Krizi, TÜSEV

Baykal, Emine Derya (2007), AB'ye Giriş Sürecinde Türk Sivil Toplum Organizasyonları

Bayram, Mikail Bayram (2002), Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı, Türkler Ansiklopedisi Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

Biber, Ayhan (2006), Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler, Nobel Yayınları, Ankara

Bilmen, Ömer Nasuhi (1985), Hukukî İslamiye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, C. IV, İstanbul

Business in the Community, (2000)

Christian Research, (2000)

Çakmak, Erol (2006), Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, Birinci Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara

Çengelci, Ethem (1989) "Türk Sosyal Yardım Sistemine Genel Bir Bakış", Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Ankara

Çoban, Barış (2007), Küreselleşme Sürecinde Demokrasi Mücadelesi: Sivil Toplum Kuruluşları ve Yeni Toplumsal Hareketler

Demir, Nesrin Kula Demir (2007), Kadın Sorununa Yönelen Sivil Toplum Örgütlerinin Kadınların Yoksulluğu Konusuna Eğilimleri, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Bildiriler Kitabı

Demircan, Esra (2007), Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Kamu Kesiminin Rolü: Devlet Bütçesi İçerisinde Sosyal Transferlerin Payı

Dernekler Dergisi (2008), sayı: 4

Dilik, Sait (1972), Türkiye’de Sosyal Sigortalar, İktisadi Açından Bir Tahlil Denemesi, 2. Basım, Ankara

Doğan, İsmail (2000), Sivil Toplum, Ondan Bizde de Var, İstanbul

Eraslan, Levent (2007), Türkiye’de Eğitim Alanında Sivil Toplum Örgütlenmesi Bağlamında Eğitim STK’larının Yapısal Özellikleri ve Bir Kategorileşme Denemesi

Erözden, Ozan (1998), “STK’lar ve Hukuki Çerçeve de Yenilik Talepleri Üzerine Notlar”, Merhaba Sivil Toplum (haz. Taciser ULAŞ), Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayın Dizisi, İstanbul

Gerek, Nüvit (2002), Sosyal Güvenlik Hukuku, 2. Baskı, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1178

Gönencan, Zahit (2001), Osmanlı Döneminde Sosyal Güvenlik Sistemleri, <http://www.cmis.org.tr/dergi/012001/z-g%F6nencan.pdf>

Halaçoğlu, Yusuf (1993), “Osmanlı Devlet Teşkilatı”, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. II, İstanbul

İngiltere Merkezli Gönüllüler Ulusal Konseyi (NCVO), 1999

İnsel, Ahmet (2005), “Yoksulluk, Dışlanma ve STK’lar”, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No: 6, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, İstanbul

Kalaycıoğlu, Ersin (2002), Civil Society in Turkey: Continuity or Change?

Kanada Sanayi Bakanlığı (2003), Toplumun Köşe Taşları: Kâr Amacı Gütmeyen ve Gönüllü Kurumlarla İlgili Ulusal Araştırma

Karagül, Soner (2007) Küresel Bir Aktör Olarak Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları: Uluslararası Politikadaki Rol ve Etkinlikleri

Keane, John (1994), Demokrasi ve Sivil Toplum, (Çev. Erhan AKIN), İstanbul

Keyman, Fuat (2005), Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum", <http://www.stgm.org.tr/egitim/docs/Avrupadaveturkiyedesiviltoplum%20%20f%20keyman.doc>

Kızılyaprak, Zeynel (ed.) (2000), Yasalar, Etik, Deprem: Sivil Toplum Kuruluşları, Türk Tarih Vakfı

Kubieck, Paul (2001), "Deprem, Avrupa ve Türkiye'de Politik Değişim İhtimalleri", Uluslararası İlişkilerin Orta Doğu Eleştirisi, Cilt 4, No: 2

Lake, Michael (2004), Macaristan'da Hükümet Dışı Kuruluşlar, Türk STK'ları ve AB Reform Süreci, İstanbul

Okur, Ali Rıza (1999), Sosyal Güvenlik Hukuku, 7. B., İstanbul

Onbaşı, Funda Gençoğlu (2005), Sivil Toplum, Epokhe Yayınları, İstanbul

Önen, Mustafa (2007), Yoksullukla Mücadelede Malatya'daki Dernekler ve Kamu Kurumları Üzerine Bir Araştırma, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Bildiriler Kitabı

Özaydın, Mehmet Merve (2003), "Vakıfların Sosyal Politika İşlevleri ve Günümüzde Artan Önemi", İş Hukuku ve İktisat Dergisi: Prof. Dr. Kamil TURAN'a Armağan, Sayı: 2, Cilt: 7

Özpınar, Şansel, (2006), "Yoksulluk ve Sivil Toplum Kuruluşları: Yoksullukla Mı Yoksullarla Mı Mücadele", III. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildiriler Kitabı, Pozitif Matbaacılık, Çanakkale

Piehl, Ernst (2004), Doğu Avrupa'da AB'ye Komşu Dört Ülkede Sivil Toplum

Seyyar, Ali (2004), "Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele", <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=642>

Struyk, Raymond J. (2003), Rusya'da Sivil Toplum ve Etkili Yerel Hükümeti Geliştirmek

Sunar, İlkay (2004), Populism and Patronage: The Democrat Party and Its Legacy in Turkey, in State, Society and Democracy in Turkey, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları

Şahin, Mehmet (2007), Toplumların Yumuşak Gücü Olarak Sivil Toplum Kuruluşları

Şeker, Mehmet (1991), İslam'da Sosyal Dayanışma Müesseseleri

Şen, Murat, "Tanzimat Öncesi (Klasik Dönem) Osmanlı Devleti'nde Sosyal Güvenlik", <http://www.e-akademi.org/makaleler/msen-1.htm>

Şen, Murat (1999) "Osmanlı Hukukunun Yapısı", Osmanlı VI Teşkilat, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

Şenkal, Abdülkadir (1995), Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika, Alfa Yayınları, 1. Basım, İstanbul

Tabakoğlu, Ahmet (1999), "Osmanlı İktisadi Yapısının Ana Hatları", Osmanlı 4 Toplum, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

The American Association of Fundraising Counsel-AAFRC, (2000)

Tuncay, M. (2003), Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İlgili Kavramlar, Sivil Toplum Dergisi, Yıl 1, Sayı: 1

Tunçomağ, Kenan (1988), Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar 4. B., İstanbul

Tutar, Erdinç (2007), Türkiye’de Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi

Tüsev, (2006) Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet

Uğur, Suat (2006), “Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Artan Önemi”, III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi: STK-Özel Sektör-Devlet Etkileşimi, Çanakkale

Uluslararası Bağış Desteği İnisyatifi (WINGS), (2008), Sosyal Yatırım Vakıfları Küresel Durum Raporu

Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Hareketi (IFRC), (1999)

White, Jenny B. (2004), Sivil Toplum Kimin Hizmetinde, Praksis Dergisi, No: 12

Wright, Karen (2002), ABD ve İngiltere’de Hayırseverlik: Cömertlik Fedakârlığa Karşı, Sivil Toplum Çalışma Belgesi

Yavuzaslan, Seda (2007), Küreselleşen Dünyada Üçüncü Sektör Kooperatifçilik

Yazgan, Turan (1981) Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Meseleleri, İstanbul

Yediyıldız, Bahaeddin (1982), “XVIII. Asır Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi”, Vakıflar Dergisi, S. XV, Ankara

